

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ PROGRAMI
2015-YL-029**

**OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARINDA FİZİKSEL
VE İLİŞKİSEL SALDIRGANLIĞIN EBEVEYN
TUTUMLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ**

**HAZIRLAYAN
Selin İKİZ**

**TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Ayşe ÖZTÜRK SAMUR**

AYDIN 2015

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Yüksek Lisans Programı öğrencisi Selin İKİZ tarafından hazırlanan "Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlığın Ebeveyn Tutumları Açısından İncelenmesi" başlıklı Tez, 15/06/2015 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

	Ünvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan :	Yrd. Doç. Dr. Neslihan DURMUŞOĞLU SALTALI	Mevlana Üni.
Üye :	Yrd. Doç. Dr. Gözde İNAL KIZILTEPE	ADÜ
Üye :	Yrd. Doç. Ayşe ÖZTÜRK SAMUR	ADÜ

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu yüksek lisans tezi, Enstitü Yönetim KurulununSayılı kararıylatarihinde onaylanmıştır.

Prof. Dr. Recep TEKELİ

Enstitü Müdürü

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

15/05/2015

Selin İKİZ

ÖZET

OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARINDA FİZİKSEL VE İLİŞKİSEL SALDIRGANLIĞIN EBEVEYN TUTUMLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Selin İKİZ

Yüksek Lisans Tezi, İlköğretim Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ayşe ÖZTÜRK SAMUR

2015, 71 sayfa

Yapılan bu çalışmada, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden üç, dört, beş ve altı yaş grubu çocuklarında görülen fiziksel ve ilişkisel saldırganlık ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi belirlemek ve bu saldırganlık davranışlarının bazı değişkenlere göre (cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, doğum sırası, okul öncesi eğitim kurumuna devam etme süresi, annenin öğrenim durumu, annenin çalışma durumu, ailenin gelir düzeyi) farklılaşmasını incelemek amaçlanmıştır. İlişkisel tarama modeli temel alınarak yapılan bu araştırmanın örneklemini 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Balıkesir ili Karesi merkez ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi bağımsız anaokullarındaki 36-72 aylık 300 çocuk ile anneleri ve babaları (300 anne-300 baba) oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak, Genel Bilgi Formu, Ebeveyn Tutum Ölçeği ve Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, anne ve babanın otoriter tutumu ile fiziksel ve ilişkisel saldırganlık arasında pozitif yönde bir ilişki bulunurken, annenin izin verici tutumu ile fiziksel saldırganlık arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuştur. Fiziksel saldırganlık ile anne ve babanın demokratik tutumu, aşırı koruyucu tutumu, babanın izin verici tutumu arasında bir ilişki bulunamamıştır. Ayrıca ilişkisel saldırganlık ile annenin demokratik, aşırı koruyucu, izin verici tutumu, babanın demokratik, aşırı koruyucu ve izin verici tutumu arasında bir ilişkiye rastlanamamıştır. Bunun yanında, cinsiyet ve okul öncesi eğitim kurumuna devam etme süresi değişkenlerinin fiziksel saldırganlık üzerinde anlamlı bir farklılık yaratırken; ilişkisel saldırganlık üzerinde saptanamamıştır. Yaş, sahip olunan kardeş sayısı, doğum sırası, annenin öğrenim durumu, çalışıp çalışmama durumu, ailenin gelir düzeyi değişkenlerinin fiziksel ve ilişkisel saldırganlık üzerinde anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı belirlenmiştir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Fiziksel Saldırganlık, İlişkisel Saldırganlık, Ebeveyn Tutumu, Okul Öncesi Dönem

ABSTRACT

EXAMINATION OF PHYSICAL AND RELATIONAL AGRESSION OF PRESCHOOL CHILDREN IN TERMS OF PARENTAL ATTITUDES

Selin İKİZ

M.sc. Thesis, at Education

Supervisor: Yrd. Doç. Dr. Ayşe ÖZTÜRK SAMUR

In this study, it is aimed to determine the correlation between the parents' behaviour and relational and physical aggression in children at the age of 3,4,5 and 6, and to analyze the differentiation of this aggressive behaviour based on certain factors (gender, age, number of siblings, birth order, the amount of time spent in a pre-school institution, education level of the mother, job status of the mother, level of income of the family). The sample of this study which is based on relational screening model consists of 300 hundred 36-72 month sold children in official independent kinder gartens under the Ministry of Education, and 600 parents (300 mothers, 300 fathers). General Information Sheet, Parents' Behaviour Sheet and Pre-school Social Behaviour Sheet-Teacher Sheet were used as data collection tools. As a result of the study, a positive correlation between the authoritarian behaviour of father and mother and physical and relational aggression was found, while a negative correlation between mother's permissive behaviour and physical aggression was found. There were no correlations between physical aggression and parents' democratic behaviour, over-protective behaviour and father's permissive behaviour. In addition, there were no correlations between relational aggression and mother's democratic, over-protective and permissive behaviour, and father's democratic, over-protective and permissive behaviour. Furthermore, it was obtained that gender and the amount of time spent at a pre-school institution variables had a significant difference on physical aggression, while none on relational aggression. Age, number of siblings, birth order, education level of the mother, work status of the mother, level of income of the family had no significant difference on physical and relational aggression.

KEYWORDS: Physical Aggression, Relational Aggression, Parents Attitude, Preschool Period

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimim boyunca bıkmadan sabırla bana yol gösteren, beni güdüleyen, her konuda yardımcı olmaya çalışan, araştırmamın her aşamasında değerli zamanını, bilgi ve deneyimlerini esirgemeyen, güler yüzüyle bütün sorunlarıma çözüm bulmaya çalışan değerli danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Ayşe ÖZTÜRK SAMUR' a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Değerli bilgi ve deneyimleriyle lisansüstü eğitimim boyunca gelişimime katkı sağlayan üzerimde emeği olan Adnan Menderes Üniversitesindeki tüm hocalarıma çok teşekkür ederim.

Mesleki gelişimimdeki temel taşları oturtarak beni daha güçlü kılan, engin bilgi ve deneyimleriyle ufkumu açan, kendilerine hayran bırakan ve üzerimde emeği olan Hacettepe Üniversitesindeki tüm değerli hocalarıma sonsuz teşekkür ederim.

Beni ben yapan, her koşulda hep yanımda olan, maddi manevi tüm destek ve fedakarlıklarıyla bugünlere gelmemi sağlayan, kendilerine sonsuz minnettar olduğum canım annem, babam, ablam ve ailemize sonradan katılan güzel yürekli abime binlerce kez teşekkür ederim.

Karamsarlığa düştüğüm, kendimi kötü hissettiğim anlarda varlığını düşünüp beni kendime getiren yüzümdeki tebessüme sebep olan ailemize ışık saçan ailemizin biricigi canım minik yeğenim Işılayıma çok teşekkür ederim.

EĞF-15004 nolu bu çalışma Adnan Menderes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri tarafından desteklenmiştir.

Selin İKİZ

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI	v
ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
ÖNSÖZ	xi
ÇİZELGELER DİZİNİ	xv
GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR	4
1.1. Araştırmanın Amacı	4
1.1.1. Alt Amaçlar	4
1.2. Araştırmanın Önemi	4
1.3. Varsayımlar	5
1.4. Materyal ve Yöntem	5
1.4.1. Araştırma Modeli	5
1.4.2. Evren ve Örneklem	6
1.4.3. Veri Toplama Araçları	9
1.4.3.1. Genel Bilgi Formu	9
1.4.3.2. Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)	9
1.4.3.3. Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu (OÖSDÖ-ÖF) ...	10
1.4.4. Verilerin Toplanması	12
1.4.5. Verilerin Analizi	12
1.5. Literatür Özeti	13
1.5.1. Türkiye’de ve Yurt Dışında Saldırganlık ile İlgili Yapılan Çalışmalar	13
1.5.2. Türkiye’de ve Yurt Dışında Ebeveyn Tutumları ile İlgili Yapılan Çalışmalar	21
1.6. Kapsam ve Sınırlılıklar	29

2. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE	30
2.1. Saldırganlığın Tanımı	30
2.2. Saldırganlık Türleri	31
2.3. Saldırganlık Kuramları	32
2.3.1. İçgüdü Kuramları.....	33
2.3.1.1. Psikoanalitik Kuram	33
2.3.1.2. Etolojik Kuram	34
2.3.2. Biyolojik Temelli Yaklaşımlar	35
2.3.3. Engellenme Saldırganlık Kuramı	35
2.3.4. Sosyal Öğrenme Kuramı	36
2.3.5. Sosyal Bilgi İşleme Kuramı.....	37
2.4. Ebeveyn Tutumları	37
2.4.1. Otoriter Tutum.....	38
2.4.2. Demokratik Tutum	38
2.4.3. Aşırı Koruyucu Tutum.....	39
2.4.4. İzin Verici Tutum	39
2.5. Tanımlar	40
3. ARAŞTIRMA BULGULARI.....	41
TARTIŞMA VE SONUÇ.....	55
KAYNAKLAR.....	61
ÖZGEÇMİŞ.....	71

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1.1. Örneklemi Oluşturan Çocuklara İlişkin Betimleyici Bulgular.....	7
Çizelge 1.2. Örneklemi Oluşturan Çocukların Ailelerine İlişkin Betimleyici Bulgular.....	8
Çizelge 3.1. Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlık ile Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Anne-Baba Tutumlarına Ait Korelasyon Değerleri.....	41
Çizelge 3.2. Çocukların Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlık Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek İçin Yapılan t-Testi Sonuçları.....	43
Çizelge 3.3. Çocukların Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlık Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Betimsel İstatistikleri.....	44
Çizelge 3.4. Çocukların Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlık Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek İçin Yapılan Tek Yönlü ANOVA Sonuçları.....	44
Çizelge 3.5. Çocukların Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlık Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Betimsel İstatistikleri.....	45
Çizelge 3.6. Çocukların Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlık Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek İçin Yapılan Tek Yönlü ANOVA Sonuçları	46
Çizelge 3.7. Çocukların Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlık Puanlarının Doğum Sırası Değişkenine Göre Betimsel İstatistikleri.....	47
Çizelge 3.8. Çocukların Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlık Puanlarının Doğum Sırası Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek İçin Yapılan Tek Yönlü ANOVA Sonuçları	47
Çizelge 3.9. Çocukların Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlık Puanlarının Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Etme Süresi Değişkenine Göre Betimsel İstatistikleri.....	48
Çizelge 3.10. Çocukların Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlık Puanlarının Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Etme Süresi Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek İçin Yapılan Tek Yönlü ANOVA Sonuçları.....	49

Çizelge 3.11. Çocukların Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlık Puanlarının Anne Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Betimsel İstatistikleri.....	50
Çizelge 3.12. Çocukların Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlık Puanlarının Anne Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek İçin Yapılan Tek Yönlü ANOVA Sonuçları.....	51
Çizelge 3.13. Çocukların Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlık Puanlarının Annenin Çalışıp Çalışmama Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek İçin Yapılan t-Testi Sonuçları.....	52
Çizelge 3.14. Çocukların Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlık Puanlarının Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Betimsel İstatistikleri	53
Çizelge 3.15. Çocukların Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlık Puanlarının Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek İçin Yapılan Tek Yönlü ANOVA Sonuçları.....	54

GİRİŞ

Okul öncesi dönem çocuklarında görülen davranış problemlerinden biri olan saldırganlık; bu dönem çocuklarının gelişimini olumsuz yönde etkileyen etmenlerin başında gelmektedir (Gürün, 1991). Saldırganlık, erken çocukluk yıllarında başlayıp, kişinin yaşamı boyunca süren ve cezalandırılmasına ya da ortadan kaldırılmasına ihtiyaç duyulan problem bir davranış olarak nitelendirilmektedir (Uysal ve Dinçer, 2013: 330).

Saldırganlık davranışı üzerine yapılan pek çok araştırma, bu davranış sorununun erken yaşlarda öğrenilerek kazanıldığını göstermektedir (Gürün, 1991). Çocuklarda erken yaşlarda görülen saldırgan davranışlar ağlama, çılgık atma, öfke nöbetleri halinde bir şeyleri tekmeleme, parçalama, fırlatma ve nesnelere kırma şeklinde kendini gösterir. Bu dönemde saldırganlık araçsaldır. Yani saldırgan davranışlar, bir amaca ulaşmak için aracı görevi görür (Akt: Çelik, 2006: 22). Sözel yeteneğin henüz gelişmediği dönemlerde çocuklar, saldırganlık davranışlarını çoğunlukla fiziksel yollardan ifade ederler. Sözel yeteneğin kazanıldığı dönemlerde ise, çocuklar bu becerilerini sadece olumlu yönde iletişim kurmak amacıyla değil, aynı zamanda saldırgan nitelikteki amaçlarını ifade edebilmek için de kullanırlar (Ferris ve Grisso, 1996: 794).

Okul öncesi dönemde sosyal ve duygusal gelişimleri yönünden yeterince desteklenemeyen çocuklar okul dönemine geldiklerinde akranlarıyla alay etme, takılma, saldırganlık, zorbalık gibi problem davranışlar gösterebilmektedir (Özbey ve Alisanoğlu, 2009: 494). Saldırgan davranışlarda bulunan çocuklar, bu davranış problemleri sonucunda çevresiyle iletişim sorunları yaşayabilmekte, benlik algıları olumsuz yönde etkilenebilmekte ve ileriki dönemlerde ruhsal anlamda sorunlar yaşayabilmektedir. Yapılan araştırmalar göstermektedir ki, erken dönemlerdeki saldırgan davranışlar, yaşamın sonraki dönemlerinde sürmekte ve sıklıkla sonraki dönemlerde daha da ciddi bir hal almaktadır (Çelik, 2006: 24).

Saldırgan davranışlar, yalnızca beceri eksikliklerinin sonucunda oluşmamakta, duygusal problemlerin davranışlara yansıtıldığı ve saldırganlığın model alındığı, diğer çocukların, yetişkinlerin, televizyon programlarının veya bilgisayar oyunlarının gözlemlenmesi sonucunda da saldırgan davranışlar ortaya çıkabilmektedir (Bay-Hinitz, 2001, Akt: Uysal ve Dinçer, 2013: 330). Okul öncesi dönemdeki çocuklar özdeşim kurabilecekleri bir model arayışı içinde

olduklarından evde, okulda, arkadaş çevresinde ya da televizyon ve medya aracılığıyla saldırgan davranışlarla karşı karşıya kaldıklarında bu davranışları model alabilmekte ve sonrasında olaylar karşısında verdikleri tepkiler, saldırgan davranışlar içerebilmektedir.

Okul öncesi dönem, çocuğun başkalarını taklit etme eğiliminin en yüksek olduğu dönemdir. Çocukların ilk modelleri anne babalarıdır. Anne ve babaların çocukları karşısındaki rol model davranışları kadar çocuklarına karşı tutumları da çok önemlidir. Özellikle okul öncesi dönemde ebeveyn tutumları, çocuğun temel davranış ve kişilik özelliklerinin oluşmasında ve yerleşmesinde büyük bir öneme sahiptir. Bu dönem çocukları tarafından gözlemlenen ve taklit edilen anne-baba tutum ve davranışları her ailede farklılık gösterebilmektedir. Yavuzer (2008)'e göre, çocuklara karşı gösterilen her bir tutum çocuğun başka bir özellik kazanmasına ve farklı kişilik özelliklerinde çocukların yetişmesine neden olabilmektedir. Hatalı anne-baba tutumu ve aile yapısının bozukluğu, sağlıksız bir gelişimin sonucu olarak çocuğun saldırgan davranışlarının başlıca kaynağı olabilmektedir.

Çocuğun kendini rahat hissettiği bir ortamda büyümesi ile kısıtlı ve baskı altında hissettiği bir ortamda büyümesi çocuğun hayatını ve gelişimini etkileyen durumları ortaya çıkarmaktadır. Erdinç (2009)'e göre, geçmişten günümüze kadar yapılan araştırmalarda, olumlu, dengeli ve demokratik tutumların sergilendiği ailelerde yetişen çocukların daha olumlu kişilik özelliklerine sahip olduğu, olumsuz tutumların sergilendiği ailelerde yetişen çocukların ise, olumsuz kişilik özelliklerine sahip olduğu görülmüştür.

Çocukların saldırgan veya olumlu sosyal davranışlar sergilemeleri ise akranlarının onları arkadaş olarak seçmesinde önemli bir etkidir. Grup halindeyken akranlarıyla benzer davranışlar sergileyen çocukların grup içinde birbirlerinden kolaylıkla etkilendikleri ve bu davranışlarla gruba ait oluşluklarını pekiştirdikleri bilinmektedir (Uysal ve Dinçer, 2012: 475). Saldırganlığın etkilerine bakıldığında, okul öncesi dönemdeki kısa süreli etkileri, akademik başarısızlık, akranlar tarafından reddedilme, sevilme (Hay vd., 2004; Ladd ve Burgess, 2001; Marcus ve Kramer, 2001; McEvoy vd., 2003, Akt: Gülay, 2008: 65), çekingenlik, depresyon, kaygı, problem çözme becerisindeki yetersizlikler (Hubbard, 2005, Akt: Gülay, 2008: 65), öz kontrol yetersizliği, dikkat eksikliği, uyum problemleridir (Peterson, 2001, Akt: Gülay, 2008: 65). Saldırganlığın uzun

sürelî etkilerine bakıldığında; depresyon, akranlar tarafından reddedilme, yalnızlık, olumsuz benlik algısı (Bonica ve diğerkleri, 2003; Johnson, 2002, Akt: Gülay, 2008: 66), ilaç kullanımı, suç işleme, okulu bırakma (Frey, Hirschstein ve Guzzo, 2000; Vitaro ve diğerkleri, 2006, Akt: Gülay, 2008: 66), kaygı ve akademik başarısızlık sayılabilir (Kochenderfer-Ladd, 2004; Ladd ve Profilet, 1996; Smith, Cowie ve Blades, 2003, Akt: Gülay, 2008: 66).

1. ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden üç, dört, beş ve altı yaş grubu çocuklarında görülen fiziksel ve ilişkisel saldırganlık ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi belirlemek ve bu saldırganlık davranışlarının bazı değişkenlere göre (cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, doğum sırası, okul öncesi eğitim kurumuna devam etme süresi, annenin öğrenim durumu, annenin çalışıp çalışmama durumu, ailenin gelir düzeyi) farklılaşmasını incelemektir.

1.1.1. Alt Amaçlar

Yukarıdaki genel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

- Okul öncesi dönem çocuklarında fiziksel ve ilişkisel saldırganlık ile ebeveyn tutumları arasında bir ilişki var mıdır?

Okul öncesi dönem çocuklarının fiziksel ve ilişkisel saldırgan davranışları;

- Çocukların cinsiyetine,
- Çocukların yaşına,
- Çocukların sahip olduğu kardeş sayısına,
- Çocukların doğum sırasına,
- Çocukların okul öncesi eğitim kurumuna devam etme sürelerine,
- Annenin öğrenim durumuna,
- Annenin çalışma durumuna,
- Ailenin gelir düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?

1.2. Araştırmanın Önemi

Okul öncesi dönem çocuklarında görülen en önemli davranış problemlerinden biri saldırganlıktır. Uysal ve Dinçer (2013)'e göre; bu davranış problemi, fiziksel boyutta olduğu kadar ilişkisel boyutta da yaygın olarak görülmektedir. Ayrıca ilişkisel saldırganlık; fiziksel saldırganlıkla eşdeğer hatta daha fazla olumsuz etkiye sahip olmasına rağmen fiziksel saldırganlık kadar somut olarak gözlenememesi dolayısıyla ebeveynler tarafından çok da dikkate alınmayan

problem davranışlar olabilmektedir. Yavuzer (2008)'e göre okul öncesi dönem çocukları için model alınan ve özdeşim kurulan ebeveyn tutumlarının; çocuktaki temel davranış ve kişilik özelliklerinin oluşmasındaki etkisi bilindiğine göre bu dönemdeki çocuklar arasında yaşanan saldırganlık ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişki önem kazanmaktadır. Saldırganlığın olumsuz etkilerinin iyileştirilebilmesi için, bu davranışları etkileyen değişkenlerin bilinmesi gerekir. Bu bağlamda, okul öncesi dönem çocuklarındaki fiziksel ve ilişkisel saldırganlık ile ebeveyn tutumları arasında nasıl bir ilişkinin olduğunun araştırılmasıyla bu konuya açıklık getirilerek öneriler belirlenmeye çalışılacaktır. Böylece okul rehber öğretmenleri ve okul öncesi öğretmenlerinin, ailelere bu konularda bilgi vermesinin ve ailelerin de çocuklarına karşı tutumlarında daha iyi bir rol model olmalarının sağlanması bakımından önemli bir çalışma olduğu düşünülmektedir.

1.3. Varsayımlar

1. Araştırmada kullanılan 'Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu' nun 3-6 yaş grubu çocukların fiziksel ve ilişkisel saldırganlık davranışlarını değerlendirmek için yeterli olduğu varsayılmıştır.

2. Araştırma verilerini toplarken ebeveynlerin doldurduğu 'Ebeveyn Tutum Ölçeği' ve 'Genel Bilgi Formu' içerisinde yer alan sorulara ve çocuklar için öğretmenlerin doldurduğu 'Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu' içerisinde yer alan sorulara gerçekçi ve samimi olarak yanıt verdikleri varsayılmıştır.

1.4. Materyal ve Yöntem

Bu bölümde, araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin değerlendirilmesinde kullanılan istatistiksel yöntemler üzerinde durulmuştur.

1.4.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, okul öncesi dönem çocuklarında görülen fiziksel ve ilişkisel saldırganlık ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla ilişkisel tarama modeli temel alınarak yapılmıştır. Ayrıca ilişkinin bağımlı değişkeni olan fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın çocukların cinsiyeti, yaşı, kardeş sayısı, doğum sırası, okul öncesi eğitim kurumuna devam etme süresi, annenin

öğrenim durumu, annenin çalışma durumu, ailenin gelir düzeyi gibi bağımsız değişkenlerden etkilenip etkilenmediği de saptanmaya çalışılmıştır.

Genel tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2007: 79).

1.4.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Balıkesir il merkezi ve ilçelerinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bağımsız anaokullarında ve ilköğretim okullarının anasınıflarında eğitim görmekte olan çocuklar ve anne-babaları oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise; Balıkesir ili Karesi merkez ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi bağımsız anaokullarındaki tüm 36-72 aylık çocuklardan tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiş 300 çocuk ve bu çocukların anne ve babası (300 anne-300 baba) oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılan çocuklara ilişkin betimleyici bulgular Çizelge 1.1.'de sunulmuştur.

Çizelge 1.1. Örneklemi Oluşturan Çocuklara İlişkin Betimleyici Bulgular

		f	%
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	145	48,3
	Erkek	155	51,7
Çocuğun Yaşı	3 yaş	28	9,3
	4 yaş	99	33,0
	5 yaş	100	33,3
	6 yaş	73	24,3
	1-5 ay	207	69,0
Çocuğun Okul Öncesi Eğitime Devam Etme Süresi	5-11 ay	-	-
	1-2 yıl	82	27,3
	3-4 yıl	11	3,7
Çocuğun Sahip Olduğu Kardeş Sayısı	Tek Çocuk	123	41,0
	1 kardeş	151	50,3
	2 kardeş	23	7,7
	3 kardeş	2	0,7
	5 kardeş	1	0,3
Çocuğun Doğum Sırası	Birinci	191	63,7
	İkinci	94	31,3
	Üçüncü	12	4,0
	Dördüncü	2	0,7
	Beşinci	-	-
	Altıncı	1	0,3

Çizelge1.1. incelendiğinde, araştırmaya 145’i kız (%48,3), 155’i erkek (%51,7) olmak üzere toplam 300 çocuğun katıldığı görülmektedir. Yaşlara göre dağılıma bakıldığında ise; çocukların 28’inin (%9,3) 3 yaşında, 99’unun (%33,0) 4 yaşında, 100 çocuğun (%33,3) 5 yaşında, 73’ünün (%24,3) 6 yaşında olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan çocukların okulöncesi eğitime devam etme süreleri incelendiğinde ise; 207’sinin (%69,0) 1 ile 5 ay arasında bir süre eğitim aldığı, 82’sinin (%27,3) 1 ile 2 yıl arasında eğitim aldığı, 11’inin (%3,7) 3 ile 4 yıl arasında eğitim aldığı belirlenmiştir. Çocukların kardeş sahibi olma durumu incelendiğinde ise; 123’ünün (%41,0) tek çocuk olduğu, 151’inin (%50,3) 1 kardeşe (kendisinden büyük ya da küçük), 23’ünün (%7,7) 2 kardeşe (kendisinden büyük ya da küçük), 2’sinin (%0,7) 3 kardeşe (kendisinden büyük ya da küçük), 1’inin (%0,3) 5 kardeşe (kendisinden büyük ya da küçük) sahip olduğu görülmektedir. Çocukların doğum sırasına ilişkin bilgilere bakıldığında ise; 191’inin (%63,6) ilk çocuk oldukları, 94’ünün (%31,3) ikinci çocuk oldukları, 12’sinin (%4,0) üçüncü çocuk oldukları, 2’sinin (%0,7) dördüncü çocuk oldukları, 1’inin (%0,3) altıncı çocuk olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan çocukların ailelerine ilişkin betimleyici bulgular Çizelge 1.2.'de sunulmuştur.

Çizelge 1.2. Örneklemi Oluşturan Çocukların Ailelerine İlişkin Betimleyici Bulgular

		f	%
Anne Yaşı	20-25	18	6,0
	26-30	74	24,7
	31-35	126	42,0
	36-40	62	20,7
	41-	20	6,7
Annenin Medeni Durumu	Evli	295	98,3
	Boşanmış	4	1,3
	Ayrı yaşıyor	1	0,3
Annenin Öğrenim Durumu	İlkokul	34	11,3
	Ortaokul	27	9,0
	Lise	103	34,3
	Üniversite	136	45,3
Annenin Çalışma Durumu	Çalışıyor	142	47,3
	Çalışmıyor	158	52,7
Ailenin Ortalama Aylık Geliri	0-1000 TL	30	10,0
	1001-2000 TL	87	29,0
	2001-3000 TL	74	24,7
	3001-4000 TL	51	17,0
	4001-5000 TL	36	12,0
	5001 TL ve üzeri	22	7,3

Çizelge 1.2. incelendiğinde; 18 annenin (%6,0) 20 ile 25 yaşları arasında olduğu, 74 annenin (%24,7) 26 ile 30 yaşları arasında olduğu, 126 annenin (%42,0) 31 ile 35 yaşları arasında olduğu, 62 annenin (%20,7) 36 ile 40 yaşları arasında olduğu, 20 annenin (%6,7) 41 ve üstü yaşlarda oldukları belirlenmiştir. Annelerin medeni durumuna bakıldığında ise; 295 annenin (%98,3) evli olduğu, 4 annenin (%1,3) boşanmış olduğu, 1 annenin (%0,3) eşinden ayrı yaşadığı görülmektedir. Annelerin öğrenim durumuna bakıldığında ise; 34 annenin (%11,3) ilkokul, 27 annenin (%9,0) ortaokul, 103 annenin (%34,3) lise ve 136 annenin (%45,3) ise üniversite düzeyinde öğrenim durumuna sahip olduğu gözlenmektedir. Araştırmaya katılan bu çocukların, 142'sinin (%47,3) annesi çalışıyor iken, 158'inin (%52,7) annesinin çalışmıyor olduğu gözlenmektedir. Araştırmaya katılan çocukların ailelerinin gelir durumu incelendiğinde ise; 30 ailenin (%10,0) gelir miktarının 0-1000 TL arasında olduğu, 87 ailenin (%29,0) gelir miktarının 1001-2000 TL arasında olduğu, 74 ailenin (%24,7) gelir miktarının 2001-3000 TL arasında olduğu, 51 ailenin (%17,0) gelir miktarının 3001-4000 TL arasında olduğu, 36 ailenin (%12,0) gelir miktarının 4001-5000 TL

arasında olduğu, 22 ailenin (%7,3) gelir miktarının 5001 TL ve üzerinde olduğu belirlenmiştir.

1.4.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada 3-6 yaş grubu çocuk ve annelerine ilişkin genel bilgileri edinebilmek amacıyla “Genel Bilgi Formu”, çocuklarda görülen fiziksel ve ilişkisel saldırganlığı ölçmek amacıyla ‘Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği - Öğretmen Formu’, anne-babaların ebeveynlik tutumlarını belirleyebilmek için “Ebeveyn Tutum Ölçeği” kullanılmıştır.

1.4.3.1. Genel Bilgi Formu

“Genel Bilgi Formu” araştırmada 3-6 yaş grubu çocuk ve annelerine ilişkin genel bilgileri edinebilmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Bu formda çocuğun; yaş, cinsiyet, okul öncesi eğitime devam etme süresi, sahip olduğu kardeş sayısı, doğum sırası ile annenin; yaşı, medeni durumu, öğrenim durumu, çalışma durumu ve ailenin ortak geliri sorularına yer verilmiştir.

1.4.3.2. Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)

Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ) 2-6 yaş arasında çocuğa sahip olan ebeveynlerin çocuklarını yetiştirirken gösterdikleri ebeveynlik tutumlarını değerlendirmek amacıyla Karabulut Demir ve Şendil (2008) tarafından geliştirilmiştir.

Ebeveyn Tutum Ölçeği; demokratik 17, otoriter 11, aşırı koruyucu 9, izin verici 9 olmak üzere 4 alt boyuttan oluşan 46 maddelik 5 li likert tipi bir ölçektir. Ölçekte yer alan maddeler, davranış biçimleri şeklindedir ve her bir davranış biçiminin karşısında cevaplayıcıların seçecekleri, sıklık oranlarına göre farklılaşan 5 seçenek bulunmaktadır. Ölçekte ebeveynlerden belirtilen davranışları kendileri için 1(hiçbir zaman) ile 5 (her zaman) arasındaki sıklık belirten derecelerden uygun olanını ifadenin yanındaki boşluğa işaretlemeleri beklenmektedir.

Ölçeğin geliştirilme aşamasında yapı geçerliğini sınamak üzere ilk olarak faktör analizi kullanılmıştır. Bu analiz aşamasında yapılan temel bileşenler analizi ve varimax döndürmesi ile ölçeğin oluşturulurken hedeflenen alt boyutlara sahip olup olmadığı incelenerek ölçeğin 4 faktörlü ve 46 maddeden oluştuğu

kesinleştirilmiştir. Yine yapı geçerliğini sınamak için ölçeğin alt boyutlarından üçünün aynı olması ve aynı konuda ebeveynlere uygulanan ölçek olması sebebiyle Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (AHÇYTÖ) ve Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ) ikinci örneklem grubuna beraber uygulanmıştır. ETÖ ve AHÇYTÖ boyutları arasındaki korelasyonlar incelenmiştir. Sonuç olarak; AHÇYTÖ'nin aşırı annelik ve ETÖ'nün koruyucu boyutları arasında; AHÇYTÖ'nin demokratik ve ETÖ'nün demokratik boyutları arasında; AHÇYTÖ'nin disiplin ve ETÖ'nün hem koruyucu, hem de otoriter boyutları arasında istatistiki açıdan anlamlı pozitif ilişkiler; AHÇYTÖ'nin demokratik ve ETÖ'nün otoriter boyutları arasında ise anlamlı negatif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Karabulut Demir ve Şendil, 2008: 21).

Karabulut ve Şendil (2008) tarafından ETÖ alt boyutlarının güvenilirliklerini belirlemek üzere iç tutarlık katsayıları incelenmiş, her bir boyutun Cronbach Alfa güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır. Boyutların Cronbach Alfa güvenilirlik katsayıları demokratik boyut için 0,83, otoriter boyut için 0,76, aşırı koruyucu boyut için 0,75 ve izin verici boyutu için 0,74 olarak bulunmuştur.

Yapılan geçerlik ve güvenilirlik analizleri sonucunda ölçeğin, ebeveyn tutumlarını değerlendirmede yeterli düzeyde geçerlik ve güvenilirlik değerlerine sahip olduğu söylenebilir.

1.4.3.3. Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu (OÖSDÖ-ÖF)

Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışlarını öğretmen değerlendirmesine dayalı olarak belirlemek amacıyla Crick, Casas ve Mosher tarafından 1997 yılında ABD'de geliştirilen Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu (Preschool Social Behavior Scale-Teacher Form, PSBSTF), Şen (2009) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır.

Öğretmenlerin, çocuğun belirtilen davranışları sergileyip sergilemediğine bağlı olarak 1 (hiçbir zaman) ile 5 (her zaman) arasındaki sıklık belirten derecelerden uygun olanını işaretleyecekleri 5 li likert tipi bir ölçektir.

Özgün ölçeğin, psikometrik özelliklerinin sınanması çalışmaları için temel bileşenler analizi ve varimax dik döndürme tekniği kullanılarak faktör analizi yapılmış ve ölçeğin tahmin edilen dört faktörden oluştuğu ve bu faktörlerin toplamda varyansın %81'ini açıkladığı saptanmıştır. Bunun yanında ölçeğin her

bir alt boyutu için Cronbach Alpha katsayıları hesaplanmış ve fiziksel saldırganlık için 0,94, ilişkisel saldırganlık için 0,96, depresif duygulanım için 0,87,olumlu sosyal davranış için 0,88 olduğu belirlenmiştir (Crick, Casas ve Mosher, 1997).

Şen ve Arı (2011) tarafından ölçeğin Türk dili ve kültürüne uyarlama çalışmaları sırasında ölçme aracının geçerliğini test etmek amacıyla kapsam, yapı ve görünüş geçerliği kullanılmıştır. Ölçeğin kapsam geçerliğini test etmek için alan yazında çalışmaları bulunan on üç uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Bu uzmanların açıklamaları değerlendirilerek açıklamalar doğrultusunda gerekli görülen maddeler yeniden düzenlenmiştir. Görünüş geçerliğini test etmek amacıyla Ankara Üniversitesi Uygulama Anaokulu'nda görev yapan üç ve Jandarma Genel Komutanlığı Kreş ve Gündüz Bakımevi'nde görev yapan dört öğretmen ile görüşme yapılarak ölçek maddelerinin anlaşılabilirliği hakkında görüş alınarak gerekli görülen şekilsel değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Yapı geçerliği kapsamında ise ölçeğin faktör yapısını belirlemek için açımlayıcı faktör analizi ve daha önce belirlenen ölçek faktör yapısının doğrulanması için doğrulayıcı faktör analizi teknikleri kullanılmıştır. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda, ölçeğin fiziksel saldırganlık, olumlu sosyal davranış, ilişkisel saldırganlık ve depresif duygulanım olmak üzere dört faktörlü olduğu belirlenmiştir. Birinci faktörde (fiziksel saldırganlık) yer alan sekiz maddenin toplam varyansın %44.10'unu, ikinci faktörde (olumlu sosyal davranış) yer alan yedi maddenin toplam varyansın %12.03'ünü, üçüncü faktörde (ilişkisel saldırganlık) yer alan altı maddenin toplam varyansın %8.32'sini, dördüncü faktörde (depresif duygulanım) yer alan üç maddenin toplam varyansın %5.51'ini açıkladığı görülmüştür.

Ölçeğin güvenilirliğinin belirlenmesinde iç tutarlık güvenilirliği için Cronbach Alfa güvenilirlik katsayıları ve ayrıca test-tekrar test güvenilirlik katsayıları yöntemleri kullanılmıştır. Ölçeğin boyutlarına ilişkin Cronbach Alpha iç tutarlık katsayıları fiziksel saldırganlık alt boyutu için 0,95, olumlu sosyal davranış alt boyutu için 0,89, ilişkisel saldırganlık alt boyutu için 0,90 ve depresif duygulanım alt boyutu için ise 0,51 bulunmuştur. Test-tekrar test güvenilirlik katsayıları ise; fiziksel saldırganlık alt boyutu için 0,85, olumlu sosyal davranış alt boyutu için 0,81, ilişkisel saldırganlık alt boyutu için 0,73 ve depresif duygulanım alt boyutu için ise 0,56 olduğu görülmektedir (Şen ve Arı, 2011: 22).

Bu araştırmada sadece fiziksel saldırganlık ile ilişkisel saldırganlık alt boyutlarına ilişkin veriler analiz edilmiştir.

1.4.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada örneklem grupları belirlendikten sonra Balıkesir-Karesi İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınarak okul yöneticileri, öğretmenler ve veliler araştırma hakkında bilgilendirilmiştir. Araştırmacı tarafından, öğretmenlerden sınıfındaki her bir çocuk için 'Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği- Öğretmen Formu' nu, çocukların annelerinden 'Genel Bilgi Formu' nu, anne ve babalarından ise 'Ebeveyn Tutum Ölçeği' ni doldurmaları istenmiştir. Ebeveynlerin dolduracakları bu formlar öğretmenler tarafından bilgilendirme notu ile birlikte velilere ulaştırılmış ve 1-3 hafta arasında doldurdukları bu formları öğretmenlere iade etmeleri istenmiştir.

1.4.5. Verilerin Analizi

Ölçme araçları ile toplanan verilerin analizi için; toplanan veriler SPSS programına girilmiş ve araştırmanın genel amacı çerçevesinde cevapları aranan alt amaçlara yönelik olarak veriler üzerinde gerekli istatistiksel işlemler için SPSS (The Statistical Packet for The Social Sciences) 20.0 paket programı kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesi sırasında .05 anlamlılık düzeyi benimsenmiştir.

Araştırma amaçlarının cevaplarını bulmaya yönelik işlemler yapılmadan önce araştırma kapsamında kullanılan ölçeklere ve alt boyutlarına ilişkin Cronbach Alfa değerleri hesaplanmıştır. Annelerin cevapladığı Ebeveyn Tutum Ölçeği için Cronbach Alpha değeri 0,61, ölçeğin demokratik alt boyutu için 0,69, otoriter alt boyutu için 0,69, aşırı koruyucu alt boyutu için 0,67, izin verici alt boyutu için 0,68 bulunmuştur. Babaların yanıtladığı Ebeveyn Tutum Ölçeği için Cronbach Alpha değeri 0,62, ölçeğin demokratik alt boyutu için 0,69, otoriter alt boyutu için 0,70, aşırı koruyucu alt boyutu için 0,67, izin verici alt boyutu için 0,69 bulunmuştur. Araştırmada kullanılan diğer bir ölçek olan Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu için Cronbach Alpha değeri 0,69, fiziksel saldırganlık alt boyutu için 0,70, ilişkisel saldırganlık alt boyutu için 0,69 bulunmuştur.

Araştırmada kullanılacak istatistik seçimleri için toplanan verilerin normal dağılımda olup olmadığını tespit etmek amacıyla normallik testi yapılmıştır. Ayrıca araştırmada kullanılan örneklem grubunun büyüklüğü de istatistik seçimini

etkilemektedir. Büyük örneklem grupları üzerinden toplanan verilerin, normal dağılıma yakın dağılım gösterdikleri kabul edilebilir ve buna göre parametrik istatistikler seçilebilir (Büyüköztürk, 2013: 8). Yapılan bu araştırmanın veri kaynağı olan örneklem grubunun büyüklüğü ve elde edilen veri setinin normal dağılıma yakın olduğunun tespit edilmesi nedeniyle çalışmada parametrik testler kullanılmıştır.

1.5. Literatür Özeti

1.5.1. Türkiye’de ve Yurt Dışında Saldırganlık ile İlgili Yapılan Çalışmalar

İnan, Karagözoğlu ve Şimşek (2014) tarafından yapılan çalışma, yedi yaşındaki çocukların hareketli oyunlar sırasındaki saldırganlık davranışlarını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini İstanbul’da özel bir ilköğretim okulunda öğrenim gören 7 yaşındaki 13 çocuk oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak “Çocuklarda Oyun Ortamında Saldırgan Davranışları Gözlem Formu”, “Goodenough-Harris İnsan Çizim Testi” ve çocukların gerçek oyun ortamında çekilen video görüntüleri kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, çocukların hareketli oyunlar esnasındaki saldırgan davranışları en çok oyun öncesi ve sonrasında gösterdikleri, stafet (mekik koşusu) içeren oyunlarda ise saldırgan davranışların oyun sırasında ve takım arkadaşlarına karşı gerçekleştiği görülmüştür. En sık rastlanan saldırgan davranışlar ise vurma, çekme, engelleme ve itme olduğu gözlenmiştir. Sözlü saldırganlık davranışlarından kendi kendine bağırma ve yüksek sesle bağırma davranışlarının oyun sonrasında, oyun öncesine göre anlamlı derecede yükseldiği ortaya konmuştur. Ayrıca cinsiyet açısından tek farkın, oyun sonrası oyun malzemelerine yönelik saldırganlığın erkeklerde daha fazla olduğu görülmüştür.

Uysal ve Dinçer (2013) çalışmalarında okul öncesi dönemdeki çocukların akranlarına uyguladıkları fiziksel ve ilişkisel saldırgan davranışların çeşitli değişkenlerle ilişkisini ortaya çıkarmayı amaçlamışlardır. Çalışmanın örneklemini, Ankara İli’nde Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı iki bağımsız anaokuluna devam eden 60-72 aylık 56 erkek, 65 kız olmak üzere toplam 121 çocuk ve bu çocukların 6 öğretmeni oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak, Kişisel Bilgi Formu ve Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu kullanılmıştır. Yapılan bu araştırmanın sonucunda çocukların fiziksel saldırganlık puanlarının erkek çocuklarda ve 15 yıllık mesleki deneyim süresine sahip öğretmenlerin

çocuklarında daha yüksek çıktığı saptanmıştır. Ayrıca çocukların ilişkisel saldırganlık puanlarının eğitim alanında çalışan annelerin, ortaöğretim mezunu babaların ve 15 yıllık mesleki deneyim süresine sahip öğretmenlerin çocuklarında daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Çiftçi Topaloğlu (2013) yapmış olduğu çalışmada, dört ve beş yaş grubu çocukların saldırganlık, sosyal yetkinlik ve kaygı puanları ile ebeveynlerinin ebeveyn özyeterliği algısı arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırma tarama yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklem grubunu, Denizli ilinin Honaz ve Çal İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerine bağlı ilköğretim okullarında eğitim gören 4-5 yaş gurubu 110'u kız, 117'si erkek olmak üzere toplam 227 çocuk ve bu çocukların anne babaları oluşturmaktadır. Veri toplama araçları olarak; Kişisel Bilgi Formu, Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 Ölçeği ve Ebeveynliğe Yönelik Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; örneklem grubundaki çocukların sosyal yetkinlik puanları cinsiyetlerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterirken, saldırganlık ve kaygı puanları arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Aynı zamanda çocukların sosyal yetkinlik puanları anne baba eğitim durumuna göre ve çocukların saldırganlık puanları, anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterirken çocukların saldırganlık puanları, baba eğitim durumuna göre ve çocukların kaygı puanları, anne baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Bunun yanında anne baba mesleğine göre, çocukların sosyal yetkinlik puanları anlamlı bir farklılık gösterirken saldırganlık ve kaygı puanları mesleğe göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Ayrıca anne-babaların ebeveyn özyeterliği algıları, kendi eğitim durumlarına ve çocuklarının cinsiyetine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Mesleklerine göre annelerin ebeveyn özyeterliği algıları anlamlı bir fark gösterirken, babaların ebeveyn özyeterliği algılarında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir.

Gülay Ogelman ve Erten Sarıkaya (2013) tarafından yapılan çalışmada, okul öncesi eğitime devam eden çocukların akran ilişkileri değişkenlerinin 5 ve 6 yaşta anlamlı düzeyde değişiklik gösterip göstermediğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu, 2010-2011 eğitim-öğretim yılında Denizli il merkezinde bulunan bir anaokulu ile Tavas ve Serinhisar ilçelerindeki iki bağımsız anaokuluna devam eden, 5 ve 6 yaş grubundan 78 çocuk ve 7 anaokulu öğretmeni oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama araçları olarak, Akranların Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği ve Ladd ve Profilet Çocuk Davranış

Ölçeği kullanılmıştır. Veri toplama sürecinde, ölçekler aynı örneklem grubuna bir yıl ara ile iki kere uygulanmıştır. Okul öncesi öğretmenleri “Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği, Çocuk Davranış Ölçeği”ni her çocuk için her uygulama döneminde bir defa doldurmuştur. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, okul öncesi eğitimi almış çocukların saldırganlık düzeyleri, dışlanma düzeyleri, sosyal olmayan davranış düzeyleri, akran şiddetine maruz kalma düzeyleri ve korkulu-kaygılı olma düzeyleri 6 yaşta düşüş göstermekte iken olumlu sosyal davranış düzeyleri 6 yaşta artış göstermektedir. Okul öncesi eğitimi almış çocukların akran ilişkilerine bağlı değişkenlerden saldırganlık düzeyi, dışlanma düzeyi, olumlu sosyal davranış düzeyi, akran şiddetine maruz kalma düzeyi, korkulu-kaygılı olma düzeyi ve sosyal olmayan davranış düzeyi 5 ve 6 yaşta sabit kalmayıp düşüşler ve artışlar gösterdiği saptanmıştır.

Swit ve McMaugh (2012) tarafından yapılan çalışmada, Avustralya’da okul öncesi dönem çocuklarında görülen ilişkisel saldırganlık ve olumlu sosyal davranışlar incelenmiştir. Araştırmada 3-5 yaş grubu 60 çocuk (35 erkek, 25 kız) ile çalışılmıştır. Öğretmenler çocukların sosyal davranışlarını, ilişkisel saldırganlık ve olumlu sosyal davranış açısından değerlendirmiştir. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin 4,5 yaşından büyük çocukların daha fazla ilişkisel saldırganlık davranışlarına başvurduklarını belirttikleri saptanmıştır. Ayrıca araştırmada, kız ve erkek çocukları arasında ilişkisel saldırganlık ve sosyal davranışlar açısından anlamlı farklılık bulunmuştur.

Akçay ve Özcebe (2012) tarafından yapılan araştırma, televizyonun okul öncesi dönemdeki 3-6 yaş grubu çocukların saldırganlık davranışına olan etkisini saptamak amacıyla yapılmıştır. Araştırmada, 2010-2011 eğitim öğretim yılında Ankara il merkezinde bulunan bir kurum kreşine devam eden 3-6 yaş grubu çocuklar ve onların anne veya babaları olmak üzere toplam 105 kişiyle çalışılmıştır. Araştırmada veri toplama araçları olarak anket formu ve Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği Öğretmen Formu kullanılmıştır. Bu araştırma sonucunda, çocuğun hafta içi günlük televizyon izleme süresi 1.6 ± 0.9 saat ve hafta sonunda 3.4 ± 1.8 saat olarak bulunmuştur. Çocuk ile anne ve babanın TV izleme süreleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı ve pozitif bir ilişki görülmüştür. Çocukların hafta içi TV izleme sürelerinin artması sonucunda olumlu sosyal davranışlarının azaldığı, fiziksel ve ilişkisel saldırgan davranışlarının arttığı; hafta sonu TV izleme sürelerinin artması sonucunda ise olumlu sosyal davranışlarının azaldığı, fiziksel saldırganlıklarının arttığı belirlenmiştir.

Bilgin Ülken (2011) tarafından yapılan araştırma, ebeveynlerin televizyon izleme aracılığı ile çocukların saldırgan davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Yapılan bu çalışma, Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde bulunan bir ilde özel bir okulun anasınıfında iki ayrı sınıfta eğitim gören 6 yaşındaki 9 çocuk, eğitim seviyesi yüksek 18 anne-baba ve 2 öğretmenle gerçekleştirilmiş nitel bir durum çalışmasıdır. Veri toplama teknikleri olarak anket, yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği ve gözlem kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, anne-babaların en az başvurduğu yöntem olarak bulunan aktif aracılık; çocuklarla televizyon içeriği hakkında konuşmak, televizyonda izlenen davranışlar üzerine eleştirel yorumlar yapmak ve televizyonda yayınlanan içerikler hakkında çocuklara bilgi vermek anlamında kullanılmaktadır. Televizyon programları ve karakterleri hakkında konuşan anne-babaların çocuklarının televizyon gerçekliğini daha kolay anlayabildiği ve örneğin çizgi film kahramanlarını "hayal ürünü" olarak niteleyebildiği görülmüştür. Araştırma bulgularına göre; anne-babalar çocukların televizyon izlemekten sıkılmayacağı konusunda birbirleriyle benzer fikirleri paylaşmaktadır.

Swartz (2010) tarafından yapılan çalışmada 39 özel eğitim öğrencisi ve bu öğrencilerin ebeveynleri ile öğretmenlerinden toplanan verilerle saldırganlık ve bağlanma problemleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, saldırganlık ile bağlanma problemleri arasında anlamlı bir ilişki gözlenmiştir. Güvensiz bağlanma stiline sahip olan özel eğitim öğrencilerinin öfke kontrolünde zorlandıkları ve saldırgan davranışlar sergiledikleri belirlenmiştir.

Kadan (2010) tarafından yapılan araştırma, okul öncesi dönem çocuklarında (4-6 yaş) saldırganlık davranışını etkileyen faktörlerin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi amacıyla ilişkisel tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemini, Kadıköy ilçesinde bulunan bir özel ve bir resmi ilköğretim okullarının anasınıfları ile Kadıköy ilçesi Belediyesi'ne bağlı bir anaokulundaki 48-72 aylık 110 çocuk ve ailesi ile Gülhane Askeri Tıp Akademisi Haydarpaşa Eğitim Hastanesi Gündüz Bakımevine devam eden 12 çocuk ve ebeveynleri ayrıca Gülhane Askeri Tıp Akademisi Çocuk Psikiyatri ve Çocuk polikliniğine müracaat eden 30 çocuk ve ebeveynleri oluşturmuştur. Veri toplama araçları olarak, Kişisel Bilgi Formu, Anne-Baba Tutum Ölçeği ve Çocuk Davranış Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, herhangi bir okul öncesi kuruma devam etmeyen çocukların devam eden çocuklara göre; erkek çocukların kız çocuklarına göre; 2004 ve 2005 doğumlu olan çocukların 2003 doğumlu olan

çocuklara göre; anne-babası ayrı yaşayan çocukların anne-babası bir arada yaşayan çocuklara göre ve kardeşi olmayan çocukların kardeşi olan çocuklara göre daha saldırgan oldukları belirlenmiştir. Anne-babanın eğitim durumlarına göre, eğitim seviyeleri düştükçe gerek fiziksel, gerekse sözel saldırganlığın arttığı bulunmuştur. Kitle iletişim araçları açısından bulunan sonuçlar ise, televizyonu uzun süre seyreden çocukların televizyonu daha az izleyen ya da izlemeyen çocuklara göre daha saldırgan oldukları bulunmuştur.

Dursun (2010) çalışmasında, okul öncesi dönemdeki çocukların davranış problemleri ile anne baba tutumları arasındaki ilişkiyi belirlemeyi ve aileye ait değişkenler açısından çocuklardaki davranış problemlerini ve anne baba tutumlarını incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın örneklem grubunu, Burdur İl merkezindeki okul öncesi eğitim kurumlarında eğitim gören 5-6 yaşlarında 233 çocuk ve anne babaları oluşturmuştur. Veri toplama araçları olarak; ‘Kişisel Bilgi Formu’, ‘Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği’ ve ‘Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği’ kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda genç anne ve babaların aşırı koruyucu ve sıkı disiplinli tutumlarının yüksek olduğu, anne babaların eğitim düzeyleri yükseldikçe aşırı kontrol, sıkı disiplin tutumlarının ve aile içi geçimsizliğin azaldığı görülmüştür. Anne babalardan çalışmayanların çalışanlara göre daha koruyucu ve disiplinli olduğu saptanmıştır. Ailelerden sosyo-ekonomik düzeyleri düşük olanların daha olumsuz tutuma sahip oldukları ve aile içi geçimsizliğin yüksek olduğu görülmüştür. Araştırma sonucunda babaların annelere göre daha koruyucu, sıkı disiplinli ve daha demokratik oldukları ortaya çıkmıştır. Okul öncesi dönemdeki çocukların davranış problemlerine bakıldığında erkek çocuklarının kız çocuklara oranla daha saldırgan ve aşırı hareketli/dikkatsiz olduğu görülmüştür. Ayrıca anne babaların yaşı arttıkça çocuklardaki kaygı düzeyinin arttığı saptanmıştır. Son olarak da okul öncesi dönemdeki çocukların davranış problemleri ile anne baba tutumları arasında düşük düzeyde de olsa bir ilişki bulunmuştur.

Şen (2009) tarafından yapılan çalışmada, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden üç, dört, beş ve altı yaş grubu çocukların sosyal davranışları öğretmen değerlendirmesine dayalı olarak belirlenerek çeşitli değişkenlerin bu sosyal davranışlar üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışmanın örneklem grubunu; tabakalı örnekleme yöntemi ile belirlenen, Ankara il merkezinde Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı bağımsız anaokullarına devam eden üç, dört, beş ve altı yaş grubu 1159 çocuk oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, “Okul Öncesi

Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu” ile “Aile Bilgi Formu” kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre çocukların açık/fiziksel saldırganlık davranışları ve olumlu sosyal davranışlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bunun yanında örnekleme oluşturan çocukların olumlu sosyal davranışları ile yaşları arasında ve ilişkisel saldırganlık davranışları ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiştir. Ayrıca tam gün eğitim alan çocukların ilişkisel saldırganlık puan ortalamaları, yarım gün eğitim alan çocukların puan ortalamalarından anlamlı şekilde yüksek olduğu görülmüştür. Aynı zamanda ilişkisel saldırganlık davranışlarının anne çalışma durumu ve yaş değişkenleri bakımından anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenirken depresif duygulanım davranışlarının incelenen hiçbir değişken ile ilişkili olmadığı belirlenmiştir.

Nesdale, Milliner, Duffly ve Griffiths (2009)’in yapmış olduğu çalışmada 6-9 yaş arasındaki çocukların saldırganlık niyetleri ile grup üyeliği, grup normları ve empati arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda, katılımcıların tutumlarının, grup içindekilere nazaran grup dışındakilere karşı biraz daha negatif olduğu ve grup dışındakilere karşı hem doğrudan hem de dolaylı saldırganlık niyetleri sergiledikleri belirlenmiştir. Ayrıca, empatinin doğrudan saldırganlığın negatif belirleyicisi olduğu, ancak dolaylı saldırganlık niyetlerinin belirleyicisi olmadığı görülmüştür.

Gülay (2009) çalışmasında, 5-6 yaş grubu çocuklarının sosyal konumlarını etkileyen çeşitli değişkenlerin birbirleri ile ilişkilerini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmada örneklem grubu olarak, İstanbul il merkezinde okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5-6 yaş grubu 400 çocuk ile çalışılmıştır. Veri toplama araçları olarak, Kişisel Bilgi Formu, Resimli Sosyometri Ölçeği, Akranların Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği, Ladd ve Profilet Çocuk Davranış Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, çocukların sosyal konumları ile aşırı hareketlilik ve akranlarının şiddetine maruz kalma arasında olumsuz yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Sosyal konum ile saldırganlık, dışlanma, korkulu-kaygılı olma, başkalarına yardımı amaçlayan sosyal davranış ve sosyal olmayan davranış arasında ilişki olmadığı belirlenmiştir.

Bilgin ve Kartal (2009) tarafından yapılan çalışmada, ilköğretim çağındaki çocuklara ebeveynleri tarafından uygulanan psikolojik saldırganlık türleri ve sıklıklarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu Bursa

ilinde bir ilköğretim okulunun 1, 2 ve 3.sınıfında öğrenim gören 65'i kız, 86'sı erkek olmak üzere toplam 151 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak Çatışma Çözme Taktiği Ölçeği Resimli Kart Versiyonu kullanılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda anne ve babaların en sık kullandığı psikolojik saldırganlık yönteminin “bağırma ve azarlama” olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan çocuklar, babalarından daha çok annelerinin kötü söz söylediğini ve küfrettiğini bildirmişlerdir.

Erdoğan (2009) tarafından yapılan araştırma okul öncesi dönemdeki çocukların anne baba tutumları ile mizaç özelliklerinin çocuklar tarafından sergilenen fiziksel ve ilişkisel saldırganlığı yordama gücünün belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklem grubunu Ankara’da okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 36-72 aylık toplam 337 çocuk oluşturmuştur. İlişkisel tarama modeliyle gerçekleştirilen araştırmada veri toplama araçları olarak, Anne-babalık Stilleri ve Boyutları Ölçeği, Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği, Kişisel Bilgi Formu ve Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucu; çocuğun cinsiyetinin erkek olması, otoriter anne baba tutumu, çocuğun mizacının sebatkar ve sıcakkanlı olmaması ile çocuğun anaokuluna devam süresinin uzun olmamasının çocukların sergilediği fiziksel ve ilişkisel saldırganlığı yordadığını göstermiştir. Bunun yanında annenin öğrenim düzeyi, annenin çalışma durumu ve ailenin gelir düzeyi değişkenlerinin çocukların fiziksel ve ilişkisel saldırganlık puanlarında anlamlı bir farklılık yaratmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yıldırım (2008) tarafından yapılan araştırma, televizyondaki şiddet sahnelerinin beş yaşındaki çocukların saldırgan davranışları üzerindeki etkisi ile ilgili olarak anne ve babaların görüşlerini incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada çalışma grubu olarak, 2007- 2008 öğretim yılında Bursa ili merkez ilçelerinden amaca uygun örnekleme yöntemi ile belirlenen okullardan sosyo-ekonomik seviyeyi, annenin eğitim durumunu ve gelir düzeyini temsil eden gönüllü 15 anne ve 15 baba ile çalışılmıştır. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılan araştırmada, veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; araştırmaya katılan çocukların en çok izlediği program türünün çizgi film olduğu ve çocuklar için hazırlanan programların içeriklerinin çocuklara uygun olmadığı görülmüştür. Çalışma grubundaki annelerin çocuklarının izledikleri programları önceden izleyerek kontrol ettikleri, babaların ise kontrol etmedikleri ortaya çıkmıştır. Çocukların

izledikleri şiddet sahnelerinden etkilendikleri ve bunu en çok hareketlerine yansıttıkları saptanmıştır. Son olarak da çocukların arkadaşlarıyla olan problemlerini şiddet yoluyla çözmeleri durumunda anne ve babaların açıklama yapma yoluna başvurmadıkları görülmüştür.

Wilson (2006) tarafından yapılan çalışmada, mizaç özellikleri ile saldırgan-reddedilen, saldırgan olmayan popüler konumlar arasındaki ilişkileri incelemek amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini, anaokulu ve ilköğretim 1. sınıfta eğitim gören toplam 180 çocuk oluşturmuştur. Araştırma sonucunda; saldırgan-reddedilen çocukların, saldırgan olmayan popüler çocuklara göre bir akran grubuna katılmada zorluk yaşadıkları saptanmıştır. Ayrıca bu çocukların diğer çocuklarla daha az işbirlikçi oldukları belirlenmiştir. Bir akran grubuna giriş davranışları açısından, saldırgan-reddedilen erkek ve saldırgan-reddedilen kızlar arasında farklılık bulunmazken, saldırgan reddedilen kızlar, saldırgan reddedilen erkeklere göre daha baskıcı bulunmuşlardır.

Yeh (2006) tarafından yapılan araştırmada, çocukların akran şiddetine maruz kalma sıklıkları ve akran şiddetine verdikleri tepkileri incelemek amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu, 26-31 aylık 131 çocuk oluşturmuştur. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, kız ve erkek çocuklar arasında akran şiddetine maruz kalma sıklığı açısından bir fark olmadığı, fakat erkek çocukların akran şiddetine karşı kız çocuklarına göre daha saldırgan davranışlarla tepkide buldukları görülmüştür.

Walker (2005) tarafından yapılan çalışmada, sosyal yeterlilikle cinsiyet değişkeni arasındaki ilişkiyi belirlemek amaçlanmıştır. Çalışmanın örneklem grubunu, 3-5 yaş arası 111 (48 erkek, 63 kız) çocuk oluşturmuştur. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre; erkek çocuklarının, kızlara göre daha sık saldırgan ve zarar verici davranışları sergiledikleri, daha seyrek olarak da başkalarına yardımı amaçlayan sosyal davranışları gerçekleştirdikleri görülmüştür.

Ostrov ve Keating (2004) tarafından yapılan çalışmada, çocukların cinsiyetleri ile saldırgan davranışlarda bulunma durumları arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda 64 aylık 48 çocukla çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, kızların, erkeklere göre fiziksel ve sözel saldırganlığa daha sık başvurmakta oldukları sonucuna ulaşıldığı görülmüştür.

Mcfadyen, Bates, Dodge ve Pettin (1996) tarafından yapılan araştırmada, anne-çocuk etkileşimi ile çocukların saldırgan ve yıkıcı davranışları arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır. Araştırmaya anaokulu ve ilkokulun 1., 2. ve 3. sınıfında öğrenim gören 165 çocuk ve anneleri katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, kısa süreli olsa bile evde anneleri tarafından olumsuz ve aşırı kontrol edilen çocukların saldırganlık düzeylerinin, aşırı ve olumsuz kontrol altında bulunmayan çocuklara göre daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Her iki cinsiyet açısından da aynı sonuçlar elde edildiği halde, erkeklerin olumsuz anne-çocuk ilişkisi sonucu gösterdikleri saldırganlığın kızlara göre daha üst düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Keenan ve Shaw (1994) çalışmalarında, dar gelirli ailelerin yeni yürümeye başlamış çocuklarından oluşan bir örneklem üzerinde, saldırgan davranışın bağlantılarını ve değişmezliğini incelemiştir. 57'si erkek ve 37'si kız olan bu çocukların, 18 ve 24 aylık halleri ve anneleriyle olan ilişkileri ve diyalogları bir laboratuvar değerlendirmesine tabi tutulmuştur. Saldırganlık davranışının sıklığı ve sürekliliği video yoluyla kaydedilmiştir. Araştırma sonucuna göre; ailevi suç, annenin depresyon belirtileri, çocuk uyumsuzluğu gibi faktörlerin yeni yürümeye başlayan çocuklarda muhtemel saldırganlığa sebep olduğu görülmüştür. Özellikle düşük stresli durumlarda görülen saldırganlığın daha hafif olduğu saptanmıştır

1.5.2. Türkiye'de ve Yurt Dışında Ebeveyn Tutumları ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Özyürek ve Tezel Şahin (2015)'in yapmış olduğu çalışmada anne-çocuk ilişkisinin ve baba tutumlarının çocukların ahlaki ve sosyal kural anlayışları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmada örneklem grubu olarak Karabük ili Safranbolu ilçesindeki resmi anasınıfı ve anaokullarına devam eden altı yaş grubu çocuklardan tesadüfi örnekleme yöntemiyle belirlenen 65 kız, 57 erkek olmak üzere toplam 122 çocuk ve anne-babaları belirlenmiştir. Veri toplama araçları olarak, Ahlâki ve Sosyal Kural Bilgisi Ölçeği, Aile Tutum Envanteri ve Aile Çocuk İlişkileri Ölçeği-Anne Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, annelerin Aile Çocuk İlişkileri Ölçeğinin, Sıcaklık ve Sevgi, İlgisizlik alt boyut puanları ile çocukların ahlâki kural anlayışları arasında, babaların Aile Tutum Envanterinin, Demokratik/Otoriter Çocuk Bakımı Tutumları ve Uyma Davranışları alt boyut puanı ile çocukların sosyal ceza puanı arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Uyanık Balat ve Yılmaz (2014) tarafından yapılan çalışma, okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin çocuk yetiştirme tutumları ile ebeveynlik öz yeterlilik algılarının karşılaştırılmalı olarak incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Seçkisiz küme örnekleme yöntemi ile belirlenen örneklem grubu; 2013-2014 eğitim öğretim yılında İstanbul ilinde okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 94 çocuğun annelerinden oluşmaktadır. Yapılan bu araştırma ilişkiyel tarama modeliyle gerçekleştirilmiş ve veri toplama araçları olarak Kişisel Bilgi Formu, Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlilik Ölçeği-Okul Öncesi Formu ile Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği-(PARI) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği' nin 'Aşırı Koruyucu Tutum' ile 'Baskıcı ve Disipliner Tutum' alt boyutlarından elde edilen değerlerin, Ebeveyn Öz Yeterlilik Ölçeği'nin 'Anneliğe Özgü Strateji' alt boyutundan elde edilen değerlerin anlamlı bir yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Gülay Ogelman, Önder, Seçer ve Erten (2013)'in yapmış olduğu çalışmada anne tutumlarının, çocuklarının sosyal becerileri ve okula uyumları üzerindeki yordayıcı etkisi incelenmiştir. Araştırma ilişkiyel tarama yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Örneklem grubu olarak, Denizli ilinin merkez ilçesindeki ilköğretim okullarının anasınıflarına devam eden 5-6 yaş grubu toplam 85 çocuk ve anneleri ile çalışılmıştır. Veri toplama araçları olarak; Anne-Babalık Stilleri ve Boyutları Ölçeği (Anne Formu), 5-6 Yaş Çocukları İçin Okul Uyumlu Öğretmen Değerlendirme Ölçeği ve Sosyal Beceri Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda annelerin otoriter, yetkici ve izin verici tutumları ile 5-6 yaşındaki çocukların sosyal beceri ve okula uyum düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Bunun yanında annelerin otoriter ve izin verici tutumları ile çocukların sosyal beceri ve okula uyum düzeyleri arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişki bulunurken, annelerin yetkici tutumları ile çocukların sosyal beceri ve uyum düzeyleri arasında olumlu yönde anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Güner Algan ve şendil (2013) tarafından yapılan araştırmada, okul öncesi çocuklar ve ebeveynlerinin bağlanma güvenlikleri ile ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini; uygun örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenen İstanbul il merkezinde bulunan anaokullarında okul öncesi eğitime devam eden yaşları 4-6 arasında değişen toplam 65 çocuk ve onların anne babaları oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama araçları olarak 'Aile Bilgi Formu', 'Oyuncak Öykü Tamamlama Testi', 'Ebeveyn Tutum Ölçeği' ve 'Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri' kullanılmıştır.

Araştırma sonucuna göre çocukların bağlanma güvenliği ile ebeveynlerin bağlanma güvenliği arasında; ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları ile çocukların toplam bağlanma güvenliği puanları arasında anlamlı ilişkiler bulunamamıştır. Fakat demokratik tutum ile çocuklardaki yüksek bağlanma puanları; izin verici ve aşırı koruyucu tutum ile düşük bağlanma puanları arasında ilişkiler bulunmuştur. Ayrıca annenin kaçınma puanı ile demokratik tutum arasında negatif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın bir diğer sonucunda ise yüksek düzeyde kaygıya sahip babaların aşırı koruyucu tutumu benimsedikleri saptanmıştır.

Taner Derman ve Başal (2013)'ın yapmış olduğu çalışmada, 5-6 yaş grubu çocuklarda gözlenen davranış problemleriyle ebeveyn tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Örneklem grubu olarak Bursa il merkezinde okul öncesi eğitim kurumuna devam eden yaşları 5-6 arasında değişen toplam 1112 çocuk ile çalışılmıştır. Veri toplama araçları olarak; araştırmacılar tarafından hazırlanan bu yaş grubunda görülebilecek 30 davranış probleminin yer aldığı bir form ile Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (PARI) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda örneklemdaki 1112 çocuğun %60.6'sında davranış problemleri görüldüğü belirlenmiştir. Bu davranış problemleri sıklık bakımından incelendiğinde ise ilk üç sırada sırasıyla içe kapanıklık, aşırı hareketlilik ve hiperaktivite bozukluğu, iştahsızlık davranışının olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında içe kapanık, kıskançlık gösteren, hiperaktif çocukların ailelerinin orta düzeyde ev kadınlığını reddedici tutuma; aşırı inatçı, vurma davranışı gösteren, iştahsız ve tırnak yiyen çocukların ailelerinin ise düşük düzeyde ev kadınlığını reddedici tutuma sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca aşırı inatçılık, içe kapanıklık, hayvan korkusu ile aşırı koruyucu anne-baba tutumu arasında; parmak emme, içe kapanıklık ve fobiler demokratik tutum arasında; hayvan korkusu ile ev kadınlığını reddedici tutum arasında; tükürme, hayvan korkusu ve yalan ile sıkı disiplinli tutum arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Şanlı ve Öztürk (2012)'ün yapmış olduğu çalışmada, okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen etmenler incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini küme örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenen İzmir il merkezinde okul öncesi eğitim kurumuna devam eden toplam 390 çocuğun annesi oluşturmuştur. Veri toplama araçları olarak; Kişisel Bilgi Formu ve Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği-PARI kullanılmıştır. Araştırma sonucunda annelerin yaş, çalışma ve eğitim durumu, aylık gelir durumu,

ailenin oluştuğu kişiler değişkenleri ile annelerin çocuk yetiştirme tutumları arasında anlamlı bir farklılık gözlenmiştir. Küçük yaşta olan, eğitim düzeyi düşük olan ve çalışmayan annelerin aşırı koruyucu ve sıkı disiplin tutumlarının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında annelerin çocuk yetiştirme konusunda bilgi alması ve kendini yeterli hissetmesi durumunda demokratik tutumun arttığı, diğer tutumların azaldığı tespit edilmiştir. Ayrıca çocuğun cinsiyetine göre anne tutumlarında herhangi bir farklılık gözlenmemiştir.

Altay ve Güre (2012) tarafından yapılan araştırma, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların sosyal yeterlikleri ve olumlu sosyal davranışları ile annelerinin ebeveynlik stilleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada örneklem grubu olarak Ankara’da devlet veya özel bir okul öncesi eğitim kurumuna devam eden yaşları 35 ile 75 ay arasında değişen toplam 344 çocuğun anneleri ve öğretmenleri ile çalışılmıştır. Veri toplama araçları olarak Ebeveyn Stilleri ve Boyutları Ölçeği annelere, Sosyal Yeterlik İçin Eğitmen Değerlendirme Ölçeği öğretmenlere, Olumlu Sosyal Davranış Ölçeği ise hem annelere hem öğretmenlere uygulanmıştır. Araştırma sonucunda kız çocuklarının akranlarıyla ve eğitmenle olan pozitif ilişkilerinin, erkeklerden daha yüksek; erkek çocukların da akranlarıyla olan negatif ilişkilerinin kıızlardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca annesi demokratik ebeveyn stiline sahip çocukların akranlarıyla olan negatif ilişkilerinin annesi izin verici ebeveyn stiline sahip çocuklara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bunun yanında özel bir okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların devlete bağlı okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocuklardan ‘Akranlarla Olan Negatif İlişkiler’ ve ‘Katılımın Olmaması’ alt boyutlarından aldıkları puanların daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda kız çocuklarının olumlu sosyal davranışlarının erkek çocuklara göre daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır.

Tatlı, Selimoğlu ve Bademci (2012)’nin yapmış olduğu çalışma, çocukları okul öncesi eğitime devam eden annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini; Sivas il merkezinde, ilçelerde ve köylerde bulunan anaokulu ve ilköğretim okullarının bünyesinde yer alan anasınıflarına devam eden toplam 334 çocuğun annesi oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama araçları olarak Bilgi Formu ile Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği-(PARI) kullanılmıştır. Yapılan bu araştırma sonucunda; 30-37 yaş grubunda yer alan annelerin diğer yaş grubu annelere göre baskıcı ve koruyucu tutumlarının azaldığı; çalışmayan annelerin

daha baskıcı ve koruyucu oldukları; annenin ve babanın eğitim düzeyi arttıkça annelerin daha demokratik tutum sergiledikleri; eşi çiftçi ve işçi olan annelerin eşi memur olan annelere göre daha baskıcı, koruyucu ve ev kadınlığını reddedici tutumu benimsedikleri; çocuğu 6 yaşında olan annelerin daha baskıcı ve koruyucu, çocuğu 4-5 yaşında olan annelerin ise demokratik tutum içerisinde oldukları; geniş aile içerisinde ve köyde yaşayan annelerin baskıcı, koruyucu ve ev kadınlığını reddedici tutumlarının arttığı, il merkezinde yaşayan annelerin ise daha demokratik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Durmuşoğlu Saltalı ve Arslan (2012) tarafından yapılan araştırma, ebeveyn tutumlarının okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların sosyal yetkinlik ve içedönüklük davranışını yordama düzeyini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada örneklem grubu olarak; Konya ilinde okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60-72 aylık toplam 309 çocuğun öğretmenleri ve anneleri ile çalışılmıştır. Veri toplama araçları olarak; öğretmenlerin doldurduğu ‘Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 Ölçeği’ ile annelerin doldurduğu ‘Ebeveyn Tutum Ölçeği’ kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, annelerin demokratik ve otoriter tutumlarının çocukların sosyal yetkinliklerini ve içe dönüklüklerini anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür. Ayrıca annelerin aşırı koruyucu tutumları ile izin verici tutumlarının çocukların sosyal yetkinliklerinin ve içe dönüklüklerinin anlamlı bir yordayıcısı olmadığı sonucuna da ulaşılmıştır.

Gülay ve Önder (2011) tarafından yapılan araştırmada, annelerin tutumlarına göre 5-6 yaş grubu çocukların sosyal-duygusal uyum düzeyleri incelenmiştir. Araştırma ilişkisel tarama yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Basit rastgele örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiş olan örneklem grubu; Denizli ilinin merkez ilçesinde ilköğretim okullarının anasınıflarına devam eden toplam 143 çocuk ve annelerinden oluşmaktadır. Veri toplama araçları olarak Marmara Sosyal Duygusal Uyum Ölçeği ile Anne-Babalık Stilleri ve Boyutları Ölçeği (Anne Formu) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, annelerin tutumlarına göre çocukların sosyal-duygusal uyum düzeylerinin farklılaştığı görülmüştür. Yetkeci tutuma sahip olan annelerin çocuklarının sosyal-duygusal uyum düzeyleri, yetkeci tutuma sahip olmayanlara göre düşük iken; otoriter ve izin verici tutuma sahip olan annelerin çocuklarının sosyal-duygusal uyum düzeylerinin, otoriter ve izin verici olmayanlara göre daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Boyle, Sanders, Luzker, Prinz, Shapiro, Whitaker (2010) tarafından yapılan çalışmada, 3-7 yaş grubu çocuğa sahip 9 ebeveyn ile çalışılmış ve bu ebeveynlere Primary Care Üç P programı uygulanarak bu programın ebeveynler üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda uygulanan program sayesinde ebeveynlerin çocuklarında problemleri davranışların azaldığı ve ebeveynlerde pozitif ebeveynlik uygulamalarının arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yılmaz (2010)'ın yapmış olduğu çalışmada 6 yaş grubu farklı sosyokültürel seviyelerdeki çocukların kelime dağarcıkları ebeveyn tutumları açısından incelenmiştir. Araştırmada Aydın ilinde ilköğretim okullarının anasınıflarına devam eden 6 yaş grubu 126 çocuk ve bu çocukların anneleri ile çalışılmıştır. Veri toplama araçları olarak 'Kişisel Bilgi Formu', 'Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (PARI)' ve 'Limbosh ve Wolf'un Lügatçe Dil Testi' kullanılmıştır. Araştırma sonucunda sosyokültürel seviyenin kelime dağarcığı üzerinde pozitif yönlü etkiye sahip olduğu görülmüştür. Anne baba tutumu ile kelime dağarcığı arasındaki ilişki incelendiğinde ise aşırı koruyuculuk, baskı-disiplin ve karı koca geçimsizliği faktörlerinin kelime dağarcığını negatif yönlü etkilediği görülmüştür. Ayrıca sosyokültürel düzeyin, anne baba tutumları üzerindeki etkisi incelendiğinde ise genel olarak olumsuz algı yaratan tutumların etkisinin sosyokültürel seviye düşükçe arttığı belirlenmiştir.

Shin ve Kim (2008) tarafından yapılan çalışmada, çocuk özelliklerinin, ebeveynlik davranışlarının ve öğretmen-çocuk ilişkilerinin Koreli okul öncesi dönem çocukları arasındaki akran zorbalığına olan etkisi incelenmiştir. Bu araştırma için Kore'de okul öncesi dönemde olan 297 çocuk ile çalışılmıştır. Araştırmada akran mağduriyeti, çocukların sosyal davranışları ve öğretmen-çocuk ilişkileri öğretmen raporları ile değerlendirilmiş; ebeveynlik davranışları hakkındaki veriler ise ebeveynlerin doldurdukları ebeveynlik davranış anketleri ile elde edilmiştir. Araştırma sonucunda çocuklarda görülen saldırganlık ve akran zorbalığının, ihmal eden\reddedici ebeveynlik ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Casas, Weigel, Crick, Ostrov, Woods, JansenYeh ve Huddleston-Casas, (2006) tarafından yapılan çalışmada okul öncesi dönemde ebeveyn-çocuk ilişkisi ile çocuklarda görülen fiziksel ve ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada 119 anne, 85 baba, 23 okul öncesi öğretmeni, 52 erkek ve 70 kız çocuk ile çalışılmıştır. Araştırma sonucunda kızların ilişkisel saldırgan davranışları erkeklere göre daha çok sergiledikleri; erkek çocukların ise fiziksel

saldırgan davranışları kızlara göre daha çok sergiledikleri görülmüştür. Bunun yanında anne ve babanın otoriter ve izin verici tutumunun çocuklarda görülen ilişkiyel saldırgan davranışları arttırdığı tespit edilmiştir. Ayrıca erkek çocuklar için, annenin izin verici babanın ise otoriter tutum sergilediği ailelerde bu çocukların ilişkiyel saldırgan davranışları daha çok sergiledikleri görülmüştür. Aynı zamanda kız çocuklarında görülen ilişkiyel saldırganlık ile anne babanın otoriter tutumu ile annenin izin verici tutumu arasında ilişki gözlenmiştir.

Aunola ve Nurmi (2005)'nin yapmış olduğu çalışmada, ebeveyn stilleri (sevgi, davranışsal kontrol ve psikolojik kontrol) ile çocuklarının problem davranışları (içe dönük ve saldırgan davranışlar) arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada çocukların problem davranışlarını ölçmek için 5-6 yaş grubu toplam 196 çocuk anaokullarında gözlemlenmiştir. Ayrıca anne ve babaların ebeveynlik stillerini ölçmek için anket doldurmaları istenmiştir. Araştırma sonunda, annelerin aşırı sevgi ile birlikte çocuklarına uyguladığı yüksek düzeyde psikolojik kontrolün, çocuklar üzerinde içedönük ve saldırgan davranışları arttırdığı saptanmıştır. Bunun yanında annelerin çocuklarına uyguladığı davranışsal kontrol ile birlikte psikolojik kontrol de düşük düzeyde olduğunda çocukların saldırgan davranışlarında azalma görüldüğü belirlenmiştir.

Laibe, Carlo, Tuorquati ve Ontai (2004) tarafından yapılan çalışmada, ebeveyn stilleri ile çocukların algıladıkları aile içi ilişkiler ve çocukların sosyal davranışları arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada örneklem grubu olarak, yaş ortalamaları 6 olan 39 erkek ve 35 kız çocuk olmak üzere toplam 74 çocuk ve onların ebeveynleri belirlenerek çalışmaya dahil edilmiştir. Araştırmada çocuklardan aile içi ilişkilerin, sosyal ve saldırganlık temalarının yer aldığı hikayeleri tamamlamaları istenmiştir. Ayrıca ebeveynlerden ailenin demografik bilgileri, ebeveynlik stilleri ve çocuklarının sosyal davranışları hakkında bilgiler edinilmiştir. Bunun yanında çocukların öğretmenlerinden de çocukların sosyal davranışları hakkında bilgiler alınmıştır. Araştırmada ebeveyn stilleri sıcak ve katı olmak üzere iki boyutta değerlendirilmiştir. Çocukların sosyal yeterlikleri ise olumlu sosyal davranışlar ve saldırgan davranışlar olarak iki boyutta ele alınmıştır. Algılanan aile içi ilişkiler ise kişisel incinme, saldırganlık, ceza, sevgi, üyelik, empati / yardım, iyi olma / suçluluk duyma, atipik olumsuz tepkiler olmak üzere sekiz alt boyutta değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda ebeveynlerin çocuklarını değerlendirdikleri sosyal yeterlilikleri ile sıcak ebeveyn stili arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki bulunurken, çocukların saldırgan

davranışları ile sıcak ebeveyn stili arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişki görülmüştür. Ayrıca öğretmenlerin değerlendirdiği çocukların sosyal yeterlilikleri ve saldırgan davranışları ile ebeveyn stilleri arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır.

Chen, Liu, Li, Cen, Chen, Wang (2000) tarafından yapılan çalışmada, Çin kültüründe otoriter anne tutumunun anne-çocuk etkileşimi ve ilişkisini nasıl etkilediğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya 2 yaş grubu 166 çocuk ve anneleri katılmıştır. Araştırmada anne tutumları ve anne çocuk ilişkileri hakkındaki bilgiler annelerin raporlarından elde edilmiştir. Ayrıca annenin ebeveynlik stratejileri, çocuk davranışları ve çocukların anneye olan reaksiyonlarıyla ilgili veriler yapılan gözlemlerle toplanmıştır. Araştırma sonuçları, annenin otoriter tutumları ve yasaklama yönündeki stratejilerinin düşük güçte ebeveynlik stratejileri ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Aynı zamanda anne tutumlarının, uyguladıkları ebeveynlik stratejileri aracılığıyla çocuk davranışları ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Yapılan bu çalışmada Çin kültüründe, otoriter tutumun çocuk gelişimindeki önemi hakkında kanıtlar sağladığı ifade edilmektedir.

Eslea ve Smith (2000)'in yaptığı çalışmada tutum ve zorbalık davranışları karşılaştırılarak, zorbalığa karşı çocuk ve ebeveyn tutumları incelenmiştir. Araştırmada ilköğretim okullarında öğrenim gören yaşları 6-11 arasında değişen toplam 326 çocuk ve 747 ebeveyn ile çalışılmıştır. Araştırmaya ait veriler, 'Parental Attitudes to Bullying Scale' ve 'Children's Attitudes to Bullying Scale' ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda, ebeveyn ve çocukların zorbalığın problem olduğu konusunda olumlu tutuma sahip oldukları ve zorbalığa karşı müdahaleyi destekledikleri görülmüş, mağdurlarla aynı duyguları paylaştıkları ve zorbalığa karşı daha az anlayışlı oldukları bulunmuştur. Ayrıca annelerin babalara göre daha duygudaş oldukları belirlenirken, zorbalık konusunda çocuklar arasında cinsiyet farklılığına göre değişen bir bulgu edinilmemiştir. Bunun yanında kardeş sayısı fazla olan çocukların daha fazla zorba davranışlar sergilediği belirlenmiştir.

Daggett, O'Brien, Zanolli ve Peyton (2000)'in yapmış olduğu çalışmada, ebeveynlerin çocuklarını algılayışları, yaşam hakkındaki tutumları, çocuk davranışı ile ilgili beklentileri, çocukların davranışları hakkındaki tutumları ve çocuk yetiştirme ortamı arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmada 1 ve 5 yaş grubunda çocuğu olan 80 anne ile çocuklar için sert ebeveynlik algıları, hayat

hakkındaki mevcut tutumları, gelişimsel beklentileri, çocuklarının yaramazlığının şiddeti ve kasti davranışlarına bakışları hakkında görüşme yapılmıştır. Ayrıca araştırmada ev ortamı, Home Observation for Measurement of the Environment ölçeği ile ölçülmüştür. Araştırma sonucunda, çocukları için sert bir ebeveyn olduklarını bildiren, yaşam hakkında olumsuz tutumlara ve gerçekçi olmayan gelişimsel beklentilere sahip annelerin kendi çocuğu hakkında olumsuz tutumlara sahip oldukları saptanmıştır. Ayrıca araştırmada bu tutumların, düşük nitelikli ev ortamlarının koşullarıyla ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Son olarak araştırmada elde edilen bu sonuçların, ebeveyn sosyal biliş ve davranışlarını anlamak için yapılandırıcı yaklaşımı desteklediği savunulmaktadır.

1.6. Kapsam ve Sınırlılıklar

1.Araştırma ulaşılabilen kaynaklarla sınırlıdır.

2.Araştırma sonuçları, veri toplama araçlarından toplanan verilerle sınırlıdır.

3. Araştırma, örnekleme oluşturan Balıkesir ili Karesi ilçesindeki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bağımsız anaokullarına giden üç, dört, beş ve altı yaşlarındaki çocuklar ve ebeveynleri ile sınırlıdır.

2. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırma kapsamında ele alınan saldırganlık ve ebeveyn tutumları hakkında kuramsal bilgiye yer verilmiştir.

2.1. Saldırganlığın Tanımı

İnsanların sağlıkları ve başka insanlarla ilişkileri üzerinde büyük etki yaratan saldırganlık; sözel veya fiziksel bir güç harcayarak, genellikle bir kişi ya da nesneye yönelen bir eylem olup öfke ve benzeri duyguların motor karşılığı; diğer insanlarda fiziksel ve psikolojik sonuçları olan davranış olarak tanımlanabilmektedir (Başoğlu, 1998: 1). Baron ve Byrne (1987) ise saldırganlık kavramını, başkalarına yöneltilmiş kasıtlı zarar verici davranış olarak tanımlamışlardır.

Gümüldağ (2004)'a göre saldırganlığın tanımı, saldırganlığın kendisi vurgulanarak ya da saldırgan davranışlarda bulunan bireyin niyeti göz önünde bulundurularak yapılabilir. Eylemin kendisi vurgulandığında, başka bireylere zarar vermek olarak tanımlanabileceği gibi saldırgan davranışlarda bulunan kişinin niyeti göz önünde bulundurulduğunda ise hedefi yaralamak niyetiyle girişilen bir davranış olarak tanımlanabilir.

Saldırganlık, öfke duygusunun dışı vurumu olarak da nitelendirilebileceği için yapılan çalışmalarda saldırganlık ve öfke kavramlarının bir arada kullanıldığı da görülmektedir. Öfke ve saldırganlık kavramlarının sürekli bir arada kullanılması bu iki kavramın uzun süre birbiriyle karıştırılarak eş anlamlı kavramlar gibi algılanmasına sebep olmuştur. Fakat literatür incelendiğinde, öfke kavramı bir duyguyu ifade ederken, saldırganlık kavramının ise daha çok bir davranış ifade ettiği görülmektedir (Özmen, 2004: 2).

Saldırganlık kavramıyla eş olarak kullanılan diğer bir kavram da şiddettir. Konu ile ilgili çalışmalar incelendiğinde; şiddet ve saldırganlık kavramlarının birbirinden bağımsız kavramlar olmadığı görülmektedir. Pişkin (2002: 6)'e göre saldırganlık, içine şiddeti de alan bir şemsiye kavram niteliğindedir. Şiddet ise fiziksel saldırganlıkla ilişkilendirilerek kullanılan ve zarar verme oranı yüksek olan bir saldırganlık boyutudur. Kısaca Anderson ve Bushman (2002)'in de belirttiği gibi bütün şiddet davranışları saldırganlıktır fakat bazı saldırganlık durumları ise şiddet değildir.

Yapılan saldırganlık tanımları, saldırganlığın yalnızca fiziksel davranışı içerdiğini düşündürebilir. Oysa saldırgan davranışlar fiziksel boyut kadar, günlük hayatta sıkça karşılaşılabilen ve ilişkisel saldırganlık olarak adlandırılan dışlama, alay etme, dedikodu çıkarma gibi davranışları içeren ilişkisel boyutta da görülebilmektedir.

2.2. Saldırganlık Türleri

Saldırganlık, pek çok içsel ve dışsal ögenin etkisi altında gelişmekte ve şekillenmektedir. Bu farklı öğeler farklı saldırganlık türlerinin oluşmasına sebep olmuştur.

Berkowitz saldırganlığı, düşmanca saldırganlık ve araçsal saldırganlık olmak üzere ikiye ayırmıştır. Berkowitz' e göre düşmanca saldırganlık, saldırgan kişinin karşısındaki kişiyi, durumu veya nesneyi sevmemesinden kaynaklanan, içinde öfke ve düşmanlıkta barındıran ve amacının hedefe zarar vermek olduğu saldırganlık türüdür. Araçsal saldırganlık ise; içinde öfke ve düşmanlık barındırmayan, belli bir amaca ulaşmak veya bireysel ihtiyaçları karşılamak amacıyla yapılan saldırganlık türüdür (Aronson, Wilson ve Akert, 2005, Akt: Baş, 2010: 9)

Megarge ve Hakanson'a göre ise saldırganlık; fiziksel, sözel, aktif ve pasif saldırganlık olmak üzere dört başlık olarak sınıflandırılmaktadır. Fiziksel saldırganlık, kişinin bedenini ya da herhangi bir silahı kullanarak organizmaya saldırmasıdır. Sözel saldırganlık ise, başka bir kişiye sözel kanallarla zararlı uyarılar gönderen tepki olarak tanımlanır. Aktif saldırganlık, kurbanı kasıtlı ve bir amaca yönelik olarak zarar verici uyarılar gönderen davranışsal tepki olarak tanımlanır. Pasif saldırganlık ise kurbanın ulaşmak istediği amacın engellenmesi olarak tanımlanır (Allende, 2004, Akt: Çelik, 2006: 21).

Çelik (2006)'e göre, Buss saldırganlığı; a) fiziksel ya da sözel saldırganlık, b) aktif ya da pasif saldırganlık, c) doğrudan ya da dolaylı saldırganlık olarak kategorize etmiştir. Fiziksel saldırganlığa; itirmek, çekiştirmek, vurmak, ısırarak gibi davranışlar örnek olarak verilirken, sözel saldırganlık; sözel iletişim yoluyla psikolojik olarak karşıdaki kişiyi incitmek ve ona zarar vermek amacıyla yapılan davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Aktif saldırganlık, kurbanı acı çektirme ve canını yakma amacıyla gösterilen

davranışlardır. Pasif saldırganlık ise, aktif saldırganlık gibi kişiye aktif olarak zarar vermek yerine, onun amacını gerçekleştirmesine engel olmak olarak tanımlanabilir. Doğrudan saldırganlık karşıdaki kişiyi kışkırtmaya ya da öfkelenmeye neden olabilecek zararlı uyarıların gönderilmesi sonucunda oluşan saldırganlık türü iken, dolaylı saldırganlık ise dolaylı yollarla karşıdaki kişiye zarar verici uyarıların gönderilmesidir.

Özdevecioğlu (2003)'na göre ise saldırgan davranışlar üç kısımda ele alınabilir. İlk kısımdaki saldırganlık davranışları dedikodu yayma, etrafındaki insanlarla ilişkiyi kesme, kötü sözler söyleme, öfkeli bakma, sessiz kalma, sözlü cinsel tacizde bulunma şeklindeki davranışları içeren ilişkisel saldırganlıktır. Bu kısımdaki saldırgan davranışlar gösteren kişinin niyeti, düşmanlık duygularını ifade etmektir. İkinci kısımdaki saldırgan davranışlar, kişinin amaçlarına ulaşmasını engelleme şeklinde ortaya çıkmaktadır. Üçüncü kısımdaki saldırgan davranışlar ise silahlı ya da bıçaklı saldırı, vurma, ısırma, düşürme gibi doğrudan şiddet içerikli fiziksel davranışlardır.

2.3. Saldırganlık Kuramları

Saldırgan davranışlara anlam verebilmek ve saldırganlığı tanımlayabilmek için çok eski tarihlerden bu yana araştırmalar yapılmış ve farklı kuramcılar tarafından kuramlar geliştirilmiştir. Bu kuramlardan bazıları saldırganlığı içgüdüsel ve kalıtımla gelen bir davranış olarak değerlendirirken, bazıları ise bireyin çevre ile yaşadığı etkileşim sonucunda biçimlenen bir davranış biçimi olarak değerlendirmiştir. Saldırganlıkla ilgili kuramsal yaklaşımları aşağıdaki şekilde sınıflandırmak mümkündür:

- İçgüdü Kuramları
- Psikoanalitik Kuram
- Etolojik Kuram
- Biyolojik Temelli Yaklaşımlar
- Engellenme Saldırganlık Kuramı
- Sosyal Öğrenme Kuramı
- Sosyal Bilgi İşleme Kuramı

2.3.1. İçgüdü Kuramları

Tarihsel süreçte pek çok araştırmacı saldırganlığı, doğuştan gelen bir saldırganlık içgüdü ile açıklamaya çalışmaktadır. Kuram saldırganlığın açlık, susuzluk, cinsellik gibi içgüdüsel olduğunu savunur. Bu kurama göre, insanlar ve hayvanlar, kendilerini saldırgan davranışlarda bulunmaya eğilimli kılan bir saldırganlık içgüdü ile doğmaktadır. Saldırgan davranışların ortaya çıkmasına neden olan bu içgüdü ya da dürtüdür (Baron ve Byrne, 1987: 298).

2.3.1.1. Psikoanalitik Kuram

Psikoanalitik yaklaşım Freud'un saldırganlık konusundaki görüşlerine göre temellenmiştir. Bu yaklaşıma göre, saldırganlık doğuştan gelen bir içgüdü ve insan bedeni tarafından sürekli üretilen evrensel bir olgudur. Bu düşünceyi savunanlar, saldırganlığın biriken ve belli dönemlerde dışarı atılması gereken bir enerji olduğuna dikkat çekmiştir (Öztürk, 2008: 33).

Freud'un içgüdüsel dürtü kuramı erken dönemlerinde tüm insanların davranışlarının kökeninde yaşam enerjisinin olduğunu öne sürer. Saldırganlık libidinal dürtülerin doyurulmasının engellenmesinden doğan ikincil bir tepkidir. Örneğin, oral dönemde, dış çıkaran çocuğun nesnelere ısırması (oral sadizm) ya da anal dönemde, çocuğun çevresindekileri kontrol etme eğilimi ve onlara zarar verme tepkileri saldırganlığın ilk belirtileri olarak nitelendirilmiştir. Daha sonra Freud, saldırganlığı ego içgüdüüne bağlamış ve tepkisel açıdan incelemiştir. İd ve süperegö arasındaki dengeyi sağlamaya çalışan egonun, isteklerini ve doyumunu engelleyen durumlar karşısında tepki vereceği ve bunların saldırgan davranışlar biçiminde gözleneceği varsayılmıştır. Ancak Birinci Dünya Savaşı'nın trajik günlerini izleyen Freud, bu görüşü terk ederek insan saldırganlığının "thanatos" adını verdiği libidodan farklı ve ona tam ters bir fonksiyon gösteren bir içgüdüden kaynaklandığını öne sürmüştür. Ayrıca ölüm içgüdüünün önemli bir türevi de saldırganlık dürtüsüdür. Bu güdünün dış dünyaya yönelik olması, düşmanlığın, şiddetin ve yıkıcılığın; bireyin kendine dönük olması ise bedenine zarar verme ya da intiharın nedeni olarak açıklanmıştır. Freud'a göre saldırganlık, insanın kendine dönük yıkıcı eylemlerinin dış dünyadaki objelere çevrilmesidir (Geçtan, 2004, Akt: Kapıcıoğlu, 2008: 16).

Freud'a göre cinsel ve saldırgan içgüdüler birbirleriyle bağdaşır ve ortak eylem biçiminde dışarı yansır. Saldırganlık içgüdüsünün yaşam içgüdüsü kadar gerekli olduğunu kabul eder. İnsanın gereksinimlerini sağlayabilmesi ve var olabilmesi için yoğun çaba harcaması, dışarıdan gelen saldırılara karşı çıkması ve hatta saldırması da zorunlu olabilir (Köknel, 2005: 161). Fakat içgüdü kuramcılarında Adler, Freud'un aksine saldırganlığı; bireyin günlük yaşam içerisinde karşılaştığı engellere verdiği doğal tepki olarak görmüştür. Adler'e göre saldırganlık; eksiklik duygularının meydana getirdiği sıkıntıyı ve kendisini üstün gördüğü durumlardaki olumlu duyguları arttırma amacıyla geliştirilen koruyucu bir tepkidir (Gençtan, 1993: 146). Bir diğer içgüdü kuramcısı Horney olumsuz aile tutumu sonucunda çocuğun kendisini tehditle dolu bir dünyada yaşadığını hissetmesinin çocukta temel kaygıya yol açacağını ve çocukta gelişen bu temel kaygının, çocuğun kendisini koruması amacıyla kolaylıkla saldırgan bir davranışa dönüşebileceğini ifade eder (Akt: Köknel, 2005: 162).

2.3.1.2. Etolojik Kuram

Saldırganlığın içgüdüsel olarak doğuştan insanda var olduğunu savunan bu yaklaşımın savunucusu Lorenz' e göre, insan saldırganlığı, sürekli akan bir enerji pınarının beslediği bir içgüdüdür ve dış uyaranlara karşı bir tepkinin sonucu olması beklenmez. Lorenz, içgüdüsel bir harekete özgü enerjinin, o davranış kalıbıyla ilişkili sinir merkezlerinde sürekli olarak biriktiğini ve yeterince enerji birikmişse bir uyaran olmasa bile, bir patlamanın meydana gelme olasılığının bulunduğunu savunmaktadır. Lorenz'e göre saldırganlık, esas olarak dış uyaranlara karşı bir tepki değil, insanın içinde gömülü, serbest kalmaya çabalayan ve dış dürtülerin yeterli olup olmamasına bakmaksızın anlatımını bulacak olan bir uyarılmadır (Akt: Fromm, 1993: 38).

Ayrıca saldırganlığı içgüdülerle açıklamak, kişilerarası ilişkilerde sorun olan bu davranışı olağan görmek anlamına geldiğinden, bu kurama özellikle sosyal öğrenme kuramcıları tarafından yoğun eleştiriler gelmektedir. İçgüdü kuramları saldırganlık davranışını doğuştan gelen içgüdülerle açıklamakta ve saldırganlığın azaltılabileceğine ilişkin bir umut taşımamaktadırlar (Tuzgöl, 1998: 24).

2.3.2. Biyolojik Temelli Yaklaşımlar

Biyolojik kuramı savunan çeşitli araştırmacılar; insan ve hayvanlardaki saldırganlıkla ilgili olduğu düşünülen hormonları, organizmanın sinir sistemini, genleri, kromozomları, beynin değişik bölgelerinin yapısını çeşitli çalışmalarla inceleyerek bunların saldırganlıkla ilişkilerine açıklık getirmeye çalışmışlardır. Bu çalışmalar, her cinste bulunan erkeklik hormonu testosteronun, genlerin, beslenme yetersizlikleri ve özellikle de çinko yetersizliğinin ve beynin belirli bölgelerinin uyarılması ya da tahrip edilmesi sonucu saldırganlık içeren davranışların oluştuğuna dikkat çekmiştir (Öztürk, 2008: 36). Köknel (2000) orta beyinde bulunan döansefol, limbik sistem, talamus ve hipotalamus gibi bölgelerin saldırgan davranışların ortaya çıkmasında etkili olduğunu ifade eder.

Biyolojik kurama ait bir diğer açıklama genlerdeki farklılığın saldırganlığa neden olduğu şeklindedir. Tuzgöl (1998)' e göre kadında cinsiyeti belirleyen kromozom çifti (XX), erkekte ise (XY) biçiminde olmasına karşın bazı erkeklerde bu kromozomlar XYY şeklindedir. Bazı bilim adamları fazla olan bu Y kromozomunun, erkekte saldırganlığı arttırdığını savunmaktadır. Araştırmalar erkek suçlularda XYY tipindeki kromozomun, normallere göre dört kez daha fazla görüldüğü şeklinde sonuçlanmıştır. Fakat kromozomlarla ilgili bu açıklamayı eleştirenler ve yetersiz bulanlar da bulunmaktadır. Biyolojik kuramın saldırganlıkla ilişkilendirdiği bir başka görüşte bireydeki beslenme kusurlarıdır. Biyolojik kuram özellikle katkı maddelerinin kullanımı, protein, demir, çinko eksiklikleri ve hipoglisemi, kolesterol ile saldırganlık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Pek çok araştırma demir eksikliği ve saldırgan davranışlar ile davranış bozuklukları arasında direkt bir ilişkinin varlığını rapor etmektedir (Akt: Çelik, 2006: 32).

2.3.3. Engellenme Saldırganlık Kuramı

Engellenme saldırganlık kuramına göre saldırganlık, her zaman için engellenmenin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Engellenme, bireyin belirlediği bir amaca ulaşamaması, istediği şeyi yapamamasıdır. Başka bir deyişle, saldırganlık dürtüsü, herhangi bir başka dürtünün doyurulmasının engellenmesi sonucu ortaya çıkabilir. Bu engelleme, bireyin kendi içindeki çelişki ve çatışmalar sonucunda ortaya çıkabildiği gibi çevresinden de gelebilmektedir (Goldstein ve Carr, 1981: 53).

Dollard ve diğerkleri, saldırganlık için evrensel kabul ettikleri “Engellenme her zaman saldırganlığa yol açar. Saldırganlık engellenme karşısında gösterilen baskın tepkidir.”, varsayımını ortaya koymuşlardır. Bu açıdan bakıldığında her engellenme yaşantısından sonra hemen saldırgan tepkiler gelmesi gerekir. Ancak bunun derece ve biçim sorunu olduğu, bu varsayım ele alınırken bazı ilkelerin göz önüne alınması gerektiği vurgulanmaktadır (Akt: Eroğlu, 2009: 27).

Kişilerin, engellenmeye karşı göstermiş olduğu tepkilerin kişilik yapısı ve geçmiş yaşantılarından da etkilendiği görülmüştür. Kişinin içinde bulunduğu durum, benzer durumlara geçmişte gösterdiği tepkiler; bu tepkilerin yol açtığı sonuçlar nedeniyle geliştirdiği alışkanlıklar, engellenmenin kızgınlık dışında bazı tepkiler doğurması ve engellenmeyi düşmanca bir tutum sayıp saymaması engellenme ile saldırganlık arasında basit bir bağ kurulmasını zorlaştırmıştır (Akt: Uğur, 2013: 20).

Erşanlı (2005)’e göre engelleme duygusunun ortaya çıkışı ve yoğunluğunda kişinin karakteri belirleyici bir rol üstlenmektedir. Örnek olarak; açgözlü bir kişinin istediği bütün yiyeceği elde edemediği zaman, daha az açgözlü olan bir kişiye oranla daha fazla saldırgan davranışlarda bulunacağı tahmin edilmektedir. Saldırganlık esnasında, engellemeye sebep olan kişi ya da nesneden bir düşmanlık aktarımı da olabilmektedir. Kişi, engellenmenin gerçek sebebi yerine başka bir kişiye saldırganlık tepkisi gösterebilir. Buna yönlendirilmiş saldırganlık denir ve genelde engellenmeyle ilgisi olmayan daha az tehdit edici kişilere karşı uygulanmaktadır. Bundan dolayı, evinde baskı altında olan bir ofis müdürü, küçücük bir hata yapan ya da işe birkaç dakika geç kalan bir çalışanına kızıp bağırabilir (Akt: Öztürk 2008: 42).

2.3.4. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramının başta gelen savunucularından Bandura’ya göre saldırgan davranışların kökeninde, şiddete yönelik içsel bir istek ya da engellenmeye bağlı olarak ortaya çıkan saldırganlık dürtüsü bulunmamaktadır. İnsanların birbirlerine karşı saldırgan tutumlar göstermelerinin nedeni: 1) geçmiş deneyimleri sonucunda saldırgan davranışlar kazanmaları, 2) saldırgan davranışları nedeniyle takdir görmeleri veya ödüllendirilmeleri, 3) özel toplumsal ve çevresel şartlar tarafından doğrudan teşvik edilmeleridir (Atkinson, Atkinson, Bem, Nolen-Hoeksema ve Smith, 1999: 412).

Sosyal öğrenme kuramına göre diğer tüm davranışlar gibi saldırganlıkta öğrenilen bir davranıştır ve bireyler bu davranışı başkalarının gösterdiği benzer davranışları gözleyerek, bunları örnek alma yolu ile taklit ederek öğrenirler. Bireyler kendilerini, saldırgan davranış gösteren bireylerin yerine koyarak onlarla özdeşleştirir (Kulaksızoğlu, 2000: 241). Saldırgan bir modeli izleyerek yeni davranışlar öğrenirken ayrıca, davranışın ne zaman uygun ya da uygun olmadığını da öğrenebilirler. Yani kişi, belirli bazı hareketlerden sonra gelebilecek sonuçları da öğrenebilmektedir (Öztürk, 2008: 38).

2.3.5. Sosyal Bilgi İşleme Kuramı

Bilişsel kuramcılar, çocukluk döneminden itibaren bireyde meydana gelen bilişsel süreçleri inceleyerek saldırgan davranma eğilimi konusunu açıklamaya çalışmışlardır (Yalçın, 2004: 34). Bilgi işleme kuramına göre saldırgan davranışlar bireyin yaşamının ilk yıllarından itibaren gözlem, pekiştirme ve saldırganlığın göze çarptığı bir durumun yaşandığı kişisel deneyimler gibi çeşitli yollarla zihninde oluşturduğu şemalar tarafından kontrol edilmektedir. Bu şemalar, diğer bilişsel davranış stratejilerinde olduğu gibi kodlanmakta, tekrar edilmekte, depolanıp, geri getirilmektedir.

Bir şema geriye getirildiğinde çocuk bunun uygunluğunu ve ortaya çıkabilecek sonuçlarını var olan normlara göre değerlendirmektedir. Bir şemanın değerlendirilmesinde önemli olan, çocuğun kendi davranışının sonucunun nasıl olacağına ilişkin düşüncesidir. Çocuğun kritik gelişim dönemlerinde saldırganlıkla ilgili beyninde oluşturduğu şemalar, saldırganlığı olumlu bir davranış olarak tanımlıyorsa çocuk ileride de saldırgan davranışlar sergilemektedir (Akt: Şahin, 2004: 182).

2.4. Ebeveyn Tutumları

Okul öncesi dönemde büyük bir öneme sahip olan anne-babaların çocuk yetiştirme tutumları hakkında yapılan araştırmalarda, araştırmacılar tarafından farklı ebeveyn özellikleri ortaya koyulmuştur. Bu konu üzerinde çalışan araştırmacıların önde gelen isimlerinden biri olan Baumrind (1966), okul öncesi dönemdeki çocuklarla yaptığı çalışmasında ebeveyn tutumlarını; otoriter, demokratik ve izin verici tutum olarak sınıflandırmıştır. Daha sonraki yıllarda bu sınıflandırmaya ilave olarak, Batı kültüründe çok yaygın olmayan ama kendi

kültürümüzde yer alan ebeveynler tarafından kullanıldığı bilinen aşırı koruyucu boyutun da eklenmesi gerektiği düşünülmüştür. (Kuzgun, 1991; Yavuzer, 2008).

2.4.1. Otoriter Tutum

Otoriter tutum; ebeveynler için çocuğun ayrı bir birey olduğu kabulünün olmadığı, tersine ebeveynin çocuğun sahibi olduğu düşüncesinin yer aldığı bir tutumdur. Otoriter anne babalar için çocuğu kontrol etmek ve onun davranışlarını kendi kurallarına, standartlarına göre düzenlemek, şekillendirmek büyük önem taşımaktadır. Yetişkinlerin çocuğa yönelik kullandıkları güç, yakınlık ve sevgi içermemektedir. Çocukla açık iletişim kuramazlar çünkü onlara göre yetişkin dünyası ile çocuğun ki farklıdır ve çocuklar büyüklerin dünyasını anlayamazlar. Bu anne babaların disiplin yöntemi olarak daha çok fiziksel cezayı kullandıkları bilinmektedir (Akt: Gülay ve Önder, 2011: 91). Fiziksel cezanın dışında suçlama, korkutma, aşağılama, ayıplama gibi davranışlara da başvurabildikleri görülmektedir. Çocuk anne babanın kendisini eleştirmesinden sürekli korkar ve attığı her adımda yanlış yapma korkusu yaşayabilmektedir (Akt: Dursun, 2010: 32).

Kulaksızoğlu (2000)'na göre; aile ortamında ebeveynlerin otoriter tutumuyla ezilen ve cezaya maruz kalan bu çocuklar ev dışında saldırgan tavırlar sergileyebilmektedirler. Çünkü aile içinde sergilenen bu tutum karşısında çocukta güçlü olan tarafın diğerini ezeceğine ilişkin bir yargı oluşmaktadır. Bu çocuklar, otoriteye karşı itaatkar olup ondan çekinirken; otorite baskısı kalktığında isyankar davranabilmektedirler. Ayrıca kendinden istenileni her zaman fazlası ile yerine getirmeye çalışırken; kendinden güçsüzlere karşı baskı uygulama ve onları ezme eğilimi gösterebilmektedirler.

2.4.2. Demokratik Tutum

Demokratik tutum; aile tarafından çocuğun ayrı bir kişi olarak kabul edildiği, çocuğun bağımsız bir kişilik geliştirmesini ve fikirlerini açıkça ifade etmesini teşvik eden bir tutumdur. Özgüven (2001)'e göre demokratik tutum sergileyen ebeveynler; hoşgörülü ve destekleyici bir tutum içinde, çocuğun da kabul edeceği mantıklı bir denetime başvururlar ve çocuğa söz ve tercih hakkı veren seçenekler sunup isteklerde bulunurlar. Bu tutum içerisinde olan ailelerde

ortaya çıkan sorunlar iletişim ve diyalog ile çözümlenerek huzurlu bir ortamın devamı sağlanır.

Demokratik tutum uygulanan evlerde hangi davranışın sonucunun ne olacağı bellidir. Evde belli kurallar aile üyeleri tarafından belirlenmiştir. Aile içinde saygı ve sevgi çok önemlidir. Anne baba çocuğuna iyi bir model olmanın öneminin farkındadır ve bu yolda hareket ederler (Dursun, 2010: 33). Yavuzer (2001)'e göre, ebeveynleri tarafından demokratik tutumla yetiştirilen çocuklar, kendine güvenen, başkalarına karşı saygılı, sınırlarını bilen, sorumluluk duygusu gelişmiş, kendi duygu ve düşüncelerini savunabilen, hoşgörülü, farklı fikirlere karşı saygılı vb. kişilik özelliklerine sahiptirler.

2.4.3. Aşırı Koruyucu Tutum

Aşırı koruyucu tutuma sahip olan ebeveynler, çocuğun kendi başına yetemeyeceğini düşünerek çocuğun sürekli korunması gerektiği inancına sahiptirler. Bu tutumu sergileyen anne ve babalar çocuğun yapması gereken birçok şeyi, çocuğumuz üzülmesin, yorulmasın, zorlanmasın düşüncesiyle kendileri yapabilmektedirler. Aynı zamanda bu ebeveynler, çocuklarına derin bir duygusal bağla bağlanarak öylesine bütünleşir ki, onun büyüdüğünü ve olgunlaşabileceğini asla kabul etmek istemez. Böyle bir düşüncenin sonucunda bu tür bir tutumla yetişmiş olan çocuklar kendi başlarına kararlar almada zorlanabilmekte, ileriki yıllarda bile kendilerini koruyacak ve himaye edecek birini arayabilmektedirler (Gültekin, 2006; Kulaksızoğlu, 1998; Tuzcuoğlu, 2004). Ayrıca ebeveynleri tarafından sürekli korunan çocuk kendini korumayı öğrenemediği için savunmasız, utangaç bir kimlik yönelmesinin yanı sıra sorumsuz, şımarık kişilik geliştirebilmektedirler (Dursun, 2010: 35).

2.4.4. İzin Verici Tutum

İzin verici tutum, çocuğun her yaptığını hoş karşılama, çok fazla özgürlük tanıma ve çocuğu şımartma gibi konuları içermektedir. İzin verici anne-babaların çocuklarından uygun davranışlara ilişkin beklentileri düşük düzeydedir. Çocuğun kurallara uymasına ihtiyaç duymazlar. Bu yönde bir disiplin şekli geliştirmemişlerdir. Çocuklarından geleceğe yönelik bekledikleri davranış şekilleriyle ilgili bir algıları bulunmamaktadır. Bu tutumda, rahatlık, özgürlük üst düzeydeyken, disiplin ise düşük düzeydedir (Gülay ve Önder, 2011: 91).

Bu tutumun en önemli özelliklerinden biri, anne-babaların çocuğun yaptıklarına hiç karışmayışlarıdır. Çocuğun her yaptığı ebeveyn tarafından hoş karşılanabilmektedir. Bu tür ailelerin çocukları ile olan ilişkileri zayıftır. Çocuğa karşı bazen ilgisiz bazen de sıcak ve yakın olabilmektedirler. Fakat bu ebeveynler çocuklarıyla sıcak ilişkiler kurabilmelerine rağmen onlar üzerindeki denetimleri zayıftır. Bu bakımdan çocuklar bir çeşit aile otoritesi eksikliği çekmektedirler (Akt: Erdinç, 2009: 27).

Aşırı hoşgörü ve her şeye izin veren bu tutumdaki anne-baba, çocuğun bencil duygular yaşamasına sebep olabilmektedir (Yavuzer, 2008: 135). Ailesi tarafından böyle bir tutumla yetiştirilen çocuk, aile ortamının dışında da evde olduğu gibi her istediğini yapabileceğini ve yaptırabileceğini düşünerek sosyal ilişkilerinde büyük sorunlar yaşayabilmektedir.

2.5. Tanımlar

Saldırganlık: Sözel veya fiziksel bir güç harcayarak, genellikle bir kişi ya da nesneye yönelen bir eylem olup öfke ve benzeri duyguların motor karşılığı; diğer insanlarda fiziksel ve psikolojik sonuçları olan davranış olarak tanımlanabilmektedir (Başoğlu, 1998: 1).

Fiziksel Saldırganlık: Bir kişiye ya da eşyaya zarar verme ve yaralama amacı taşıyan ve bu niyetle yapılan vurmak, itmek, tekmelemek gibi fiziksel hareketlerdir (O'Shea, 2004: 3).

İlişkisel Saldırganlık: Kişiyi incitme ve kişinin sosyal ilişkilerine zarar verme amacıyla dedikodu yapmak, dışlamak gibi örtük davranışları içeren bir saldırganlık türüdür (Crick ve Grotpeter, 1995:710).

Ebeveyn Tutumu: Ebeveynlerin, çocuğun gerek sosyal, gerek psikolojik, gerekse kişilik gelişimlerini etkileyecek yönde belirli bir birey, nesne ya da ortama ilişkin olumlu veya olumsuz şekilde bir tepkide bulunma eğilimidir (Yavuzer, 2004).

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

Okul öncesi dönem çocuklarında görülen fiziksel ve ilişkisel saldırganlık ile anne demokratik tutum (ADT), baba demokratik tutum (BDT), anne otoriter tutum (AOT), baba otoriter tutum (BOT), anne aşırı koruyucu tutum (AAKT), baba aşırı koruyucu tutum (BAKT), anne izin verici tutum (AİVT) ve baba izin verici tutum (BİVT) alt boyutları arasındaki ilişkiyi belirlemek için pearson korelasyon testi yapılarak elde edilen sonuçlar Çizelge 3.3. de belirtilmiştir.

Çizelge 3.1. Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlık ile Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Anne-Baba Tutumlarına Ait Korelasyon Değerleri

	ADT	AOT	AAKT	AİVT	BDT	BOT	BAKT	BİVT	
Fiziksel Saldırganlık	r	-0,032	0,175**	0,027	-0,119*	-0,068	0,216**	0,004	-0,075
	p	0,577	0,002	0,645	0,040	0,244	0,000	0,952	0,195
	n	300	300	300	300	300	300	300	300
İlişkisel Saldırganlık	r	0,086	0,181**	0,008	0,004	-0,051	0,209**	0,025	-0,067
	p	0,135	0,002	0,887	0,948	0,380	0,000	0,661	0,249
	n	300	300	300	300	300	300	300	300

*p< 0.05 **p< 0.01

Çizelge 3.1. incelendiğinde fiziksel saldırganlık ile annenin otoriter tutumu arasında pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir (r=0,175, p<0,01). Buna göre otoriter anne tutumuna sahip olan çocuklarda fiziksel saldırganlığın yüksek olduğu belirlenmiştir.

Fiziksel saldırganlık ile annenin izin verici tutumu arasında negatif yönde ve istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur (r= -0,119, p<0,05). Bu iki değişken arasında düşük düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir.

Fiziksel saldırganlık ile babanın otoriter tutumu arasında pozitif yönde ve istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($r= 0,216$, $p<0,01$). Bu iki değişken arasında düşük düzeyde bir ilişki vardır. Fiziksel saldırganlık davranışı yüksek olan çocukların, babalarının otoriter tutumu da nispeten daha yüksektir.

Fiziksel saldırganlık ile annenin demokratik ($r= -0,032$, $p>0,05$), aşırı koruyucu tutumu ($r=0,027$, $p>0,05$), babanın demokratik ($r= -0,068$, $p>0,05$), aşırı koruyucu ($r=0,004$, $p>0,05$) ve izin verici ($r= -0,075$, $p>0,05$) tutumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

İlişkisel saldırganlık ile annenin otoriter tutumu arasında pozitif yönde ve istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur ($r= 0,181$, $p<0,01$). Bu iki değişken arasında düşük düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir. İlişkisel saldırganlık davranışı yüksek olan çocukların, annelerinin otoriter tutumu da nispeten daha yüksektir.

İlişkisel saldırganlık ile babanın otoriter tutumu arasında pozitif yönde ve istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($r=0,209$, $p<0,01$). Bu iki değişken arasında düşük düzeyde bir ilişki vardır. İlişkisel saldırganlık davranışı yüksek olan çocukların, babalarının otoriter tutumu da nispeten daha yüksektir.

İlişkisel saldırganlık ile annenin demokratik ($r= 0,086$, $p>0,05$), aşırı koruyucu ($r=0,008$, $p>0,05$), izin verici tutumu ($r=0,004$, $p>0,05$), babanın demokratik ($r= -0,051$, $p>0,05$), aşırı koruyucu ($r=0,025$, $p>0,05$) ve izin verici ($r= -0,067$, $p>0,05$) tutumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini ortaya çıkarmak için yapılan t-testi sonuçları Çizelge 3.4. de sunulmuştur.

Çizelge 3.2. Çocukların Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlık Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek İçin Yapılan t-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	\bar{x}	SD	df	t	p
Fiziksel Saldırganlık	Kız	145	10,682	5,017	292,8	-4,812	0,000*
	Erkek	155	13,787	6,130			
İlişkisel Saldırganlık	Kız	145	11,151	4,698	298	-0,938	0,349
	Erkek	155	11,632	4,171			

* p<0.05

Çizelge 3.2. incelendiğinde erkeklerin fiziksel saldırganlık puanı ortalaması ($Ort_e = 13,787$, $SH=0,492$) kızlarınkinden ($Ort_k = 10,682$, $SH= 0,416$) farklıdır ve bu fark istatistiksel açıdan anlamlıdır ($t = -4,812$, $p < 0.05$). Yapılan analiz sonucunda erkeklerin kızlara oranla daha fazla fiziksel saldırganlık davranışları gösterdiği saptanmıştır. Elde edilen bu sonuçlara göre, cinsiyetin fiziksel saldırganlık üzerinde etkisi sahip olduğu söylenebilir.

Cinsiyete göre ilişkisel saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($t = -0,938$, $p > 0.05$). Bu sonuçlara göre, cinsiyetin ilişkisel saldırganlık üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir.

Fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini ortaya çıkarmak için yapılan betimsel istatistikler Çizelge 3.3. de ve Tek Yönlü ANOVA sonuçları Çizelge 3.4. da verilmiştir.

Çizelge 3.3. Çocukların Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlık Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Betimsel İstatistikleri

	Yaş	n	\bar{x}	SD
Fiziksel Saldırganlık	3	28	11,250	5,110
	4	99	12,899	6,276
	5	100	12,840	6,191
	6	73	11,095	4,673
	Toplam	300	12,286	5,822
İlişkisel Saldırganlık	3	28	10,035	3,967
	4	99	11,050	4,089
	5	100	11,750	4,866
	6	73	11,917	4,364
	Toplam	300	11,400	4,433

Çizelge 3.3. incelendiğinde araştırmaya katılan 28 çocuğun 3 yaşında, 99 çocuğun 4 yaşında, 100 çocuğun 5 yaşında, 73 çocuğun 6 yaşında oldukları görülmektedir. Fiziksel saldırganlık puan ortalamalarına bakıldığında 3 yaşındaki çocukların 11,250, 4 yaşındaki çocukların 12,899, 5 yaşındaki çocukların 12,840, 6 yaşındaki çocukların 11,095 olduğu, ilişkisel saldırganlık puan ortalamalarının ise 3 yaşındaki çocukların 10,035, 4 yaşındaki çocukların 11,050, 5 yaşındaki çocukların 11,750, 6 yaşındaki çocukların ise 11,917 olduğu görülmektedir.

Çizelge 3.4. Çocukların Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlık Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek İçin Yapılan Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

	Değişken	Varyansın Kaynağı	KT	SD	KO	F	p
Fiziksel Saldırganlık	Yaş	Gruplararası	201,338	3	67,113	2,000	0,114
		Gruplariçi	9934,009	296	33,561		
		Toplam	10135,347	299			
İlişkisel Saldırganlık	Yaş	Gruplararası	96,031	3	32,010	1,639	0,180
		Gruplariçi	5779,969	296	19,527		
		Toplam	5876,000	299			

* p<0.05

Çizelge 3.4. incelendiğinde fiziksel saldırganlığın ($F=2,000$, $p>0,05$) ve ilişkişel saldırganlığın ($F=1,639$, $p>0,05$) çocukların yaşına göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Bu sonuçlara göre, çocukların yaşının fiziksel ve ilişkişel saldırganlık üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir.

Fiziksel ve ilişkişel saldırganlığın kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini ortaya çıkarmak için yapılan betimsel istatistikler Çizelge 3.5. de ve Tek Yönlü ANOVA sonuçlarına ilişkin bulgular Çizelge 3.6. de sunulmuştur.

Çizelge 3.5. Çocukların Fiziksel ve İlişkişel Saldırganlık Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Betimsel İstatistikleri

	Kardeş Sayısı	n	\bar{x}	SD
Fiziksel Saldırganlık	0	123	12,130	6,121
	1	151	12,298	5,476
	2	26	12,961	6,477
	Toplam	300	12,286	5,822
İlişkişel Saldırganlık	0	123	10,894	4,345
	1	151	11,695	4,487
	2	26	12,076	4,453
	Toplam	300	11,400	4,433

Çizelge 3.5. incelendiğinde araştırmaya katılan 123 çocuğun ailenin tek çocuğu olduğu, 151 çocuğun bir kardeşe sahip olduğu, 26 çocuğun ise iki kardeşe sahip olduğu görülmektedir. Fiziksel saldırganlık puan ortalamalarına bakıldığında ise kardeşe sahip olmayan çocukların 12,130, bir kardeşe sahip olan çocukların 12,298, iki kardeşe sahip olan çocukların 12,961 olduğu, ilişkişel saldırganlık puan ortalamalarının ise kardeşe sahip olmayan çocukların 10,894, bir kardeşe sahip olan çocukların 11,695, iki kardeşe sahip olanların ise 12,076 olduğu görülmektedir.

Çizelge 3.6. Çocukların Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlık Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek İçin Yapılan Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

	Değişken	Varyansın Kaynağı	KT	SD	KO	F	p
Fiziksel Saldırganlık	Kardeş Sayısı	Gruplararası	14,877	2	7,439	0,218	0,804
		Gruplarıçi	10120,470	297	34,076		
		Toplam	10135,347	299			
İlişkisel Saldırganlık	Kardeş Sayısı	Gruplararası	56,541	2	28,271	1,443	0,238
		Gruplarıçi	5819,459	297	19,594		
		Toplam	5876,000	299			

* p<0.05

Çizelge 3.6. incelendiğinde çocukların fiziksel saldırganlık puan ortalamalarının (F=0,218, p>0.05) ve ilişkisel saldırganlık puanları ortalamalarının (F=1,443, p>0.05) sahip olunan kardeş sayısına göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermemektedir. Elde edilen bu sonuçlara göre, çocukların sahip olduğu kardeş sayısının fiziksel ve ilişkisel saldırganlık üzerinde etkisinin olmadığı söylenebilir.

Fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın doğum sırası değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini ortaya çıkarmak için yapılan betimsel istatistikler Çizelge 3.7. da ve Tek Yönlü ANOVA sonuçlarına ilişkin bulgular Çizelge 3.8. da belirtilmiştir.

Çizelge 3.7. Çocukların Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlık Puanlarının Doğum Sırası Değişkenine Göre Betimsel İstatistikleri

	Doğum Sırası	n	\bar{x}	SD
Fiziksel Saldırganlık	1	191	12,141	5,966
	2	94	12,351	5,213
	3	15	13,733	7,601
	Toplam	300	12,286	5,822
İlişkisel Saldırganlık	1	191	11,277	4,468
	2	94	11,393	4,179
	3	15	13,000	5,451
	Toplam	300	11,400	4,433

Çizelge 3.7. incelendiğinde araştırmaya katılan 191 çocuğun ailenin ilk çocuğu olduğu, 94 çocuğun ailenin ikinci çocuğu olduğu, 15 çocuğun ise ailenin üçüncü çocuğu olduğu görülmektedir. Fiziksel saldırganlık puan ortalamalarına bakıldığında ailenin ilk çocuğu olan çocukların 12,141, ikinci çocukların 12,351, üçüncü çocukların 13,733 olduğu, ilişkisel saldırganlık puan ortalamalarının ise ailenin ilk çocuğu olan çocukların 11,277, ikinci çocukların 11,393, üçüncü çocukların ise 13,000 olduğu görülmektedir.

Çizelge 3.8. Çocukların Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlık Puanlarının Doğum Sırası Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek İçin Yapılan Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

	Değişken	Varyansın Kaynağı	KT	SD	KO	F	p
Fiziksel Saldırganlık	Doğum Sırası	Gruplararası	35,815	2	17,908	0,527	0,591
		Gruplarıçi	10099,531	297	34,005		
		Toplam	10135,347	299			
İlişkisel Saldırganlık	Doğum Sırası	Gruplararası	41,271	2	20,635	1,050	0,351
		Gruplarıçi	5834,729	297	19,646		
		Toplam	5876,000	299			

* p<0.05

Çizelge 3.8. incelendiğinde fiziksel saldırganlığın ($F=0,527$, $p>0,05$) ve ilişkisel saldırganlığın ($F=1,050$, $p>0,05$) çocukların doğum sırasına göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Bu sonuçlara göre, doğum sırasının fiziksel ve ilişkisel saldırganlık üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir.

Fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın okul öncesi eğitim kurumuna devam etme (OÖEKD) değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini ortaya çıkarmak için yapılan betimsel istatistikler Çizelge 3.9. de ve Tek Yönlü ANOVA sonuçlarına ilişkin bulgular Çizelge 3.10. de belirtilmiştir.

Çizelge 3.9. Çocukların Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlık Puanlarının OÖEKD Değişkenine Göre Betimsel İstatistikleri

	OÖEKD	n	\bar{x}	SD
Fiziksel Saldırganlık	1-5 ay	207	12,903	6,208
	1-2 yıl	82	11,170	4,806
	3-4 yıl	11	9,000	1,549
	Toplam	300	12,286	5,822
İlişkisel Saldırganlık	1-5 ay	207	11,536	4,529
	1-2 yıl	82	11,024	4,198
	3-4 yıl	11	11,636	4,544
	Toplam	300	11,400	4,433

Çizelge 3.9. incelendiğinde araştırmaya katılan 207 çocuğun 1-5 ay arasında, 82 çocuğun 1-2 yıl arasında, 11 çocuğun ise 3-4 yıl arasında okul öncesi eğitim kurumuna devam ettiği görülmektedir. Fiziksel saldırganlık puan ortalamalarına bakıldığında 1-5 ay arasında devam eden çocukların 12,903, 1-2 yıl arasında devam eden çocukların 11,170, 3-4 yıl arasında okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların 9,000 olduğu, ilişkisel saldırganlık puan ortalamalarının ise 1-5 ay arasında devam eden çocukların 11,536, 1-2 yıl arasında devam eden çocukların 11,024, 3-4 yıl arasında okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların ise 11,636 olduğu görülmektedir.

Çizelge 3.10. Çocukların Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlık Puanlarının OÖEKD Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek İçin Yapılan Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

	Değişken	Varyansın Kaynağı	KT	SD	KO	F	p
Fiziksel Saldırganlık	OÖEKD	Gruplararası	299,669	2	149,835	4,524	0,012*
		Gruplarıçi	9835,677	297	33,117		
		Toplam	10135,347	299			
İlişkisel Saldırganlık	OÖEKD	Gruplararası	16,025	2	8,013	0,406	0,667
		Gruplarıçi	5859,975	297	19,731		
		Toplam	5876,000	299			

* p<0.05

Çizelge 3.10. incelendiğinde fiziksel saldırganlığın çocukların okul öncesi eğitim kurumuna devam etme sürelerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur (F= 4,524, p<0.05). Bu farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını bulmak amacıyla yapılan Scheffe Testinin sonuçlarına göre, 1-5 ay arasında (X= 12,903, SS=6,208) ve 1-2 yıl arasında (X= 11,170, SS= 4,806) okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların fiziksel saldırganlık puanlarının, 3-4 yıl arasında (X= 9,000, SS=1,549) devam eden çocuklardan fazla olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre, çocukların okul öncesi eğitim kurumuna devam etme sürelerinin fiziksel saldırganlık üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

İlişkisel saldırganlığın çocukların okul öncesi eğitim kurumuna devam etme sürelerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir (F= 0,406, p>0.05). Bu sonuçlara göre, okul öncesi eğitim kurumuna devam etme süresinin ilişkisel saldırganlık üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir.

Çocukların fiziksel ve ilişkisel saldırganlığının anne öğrenim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini ortaya çıkarmak için yapılan betimsel istatistikler Çizelge 3.11. de ve Tek Yönlü ANOVA sonuçlarına ilişkin bulgular Çizelge 3.12. de sunulmuştur.

Çizelge 3.11. Çocukların Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlık Puanlarının Anne Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Betimsel İstatistikleri

	Anne Öğrenim Durumu	n	\bar{x}	SD
Fiziksel Saldırganlık	İlkokul	34	12,558	5,258
	Ortaokul	27	11,592	5,845
	Lise	103	13,378	6,245
	Üniversite	136	11,529	5,537
	Toplam	300	12,286	5,822
İlişkisel Saldırganlık	İlkokul	34	11,029	4,086
	Ortaokul	27	12,666	5,935
	Lise	103	12,058	4,543
	Üniversite	136	10,742	3,992
	Toplam	300	11,400	4,433

Çizelge 3.11. incelendiğinde araştırmaya katılan 34 çocuğun annesinin ilkokul mezunu olduğu, 27 çocuğun annesinin ortaokul mezunu olduğu, 103 çocuğun annesinin lise mezunu olduğu 136 çocuğun annesinin üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Fiziksel saldırganlık puan ortalamalarına bakıldığında ilkokul mezunu olan annelerin çocuklarının 12,558, ortaokul mezunu olan annelerin çocuklarının 11,592, lise mezunu olan annelerin çocuklarının 13,378, üniversite mezunu olan annelerin çocuklarının 11,529 olduğu ilişkisel saldırganlık puan ortalamalarının ise ilkokul mezunu olan annelerin çocuklarının 11,029, ortaokul mezunu olan annelerin çocuklarının 12,666, lise mezunu olan annelerin çocuklarının 12,058, üniversite mezunu olan annelerin çocuklarının ise 10,742 olduğu görülmektedir.

Çizelge 3.12. Çocukların Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlık Puanlarının Anne Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek İçin Yapılan Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

	Değişken	Varyansın Kaynağı	KT	SD	KO	F	p
Fiziksel Saldırganlık	Anne Öğrenim Durumu	Gruplararası	216,330	3	72,110	2,152	0,094
		Gruplarıçi	9919,016	296	33,510		
		Toplam	10135,347	299			
İlişkisel Saldırganlık	Anne Öğrenim Durumu	Gruplararası	151,386	3	50,462	2,609	0,052
		Gruplarıçi	5724,614	296	19,340		
		Toplam	5876,000	299			

* p<0.05

Çizelge 3.12. incelendiğinde çocukların fiziksel saldırganlığının (F=2,152, p>0,05) ve ilişkisel saldırganlığının (F=2,609, p>0.05) annelerinin öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Bu sonuçlara göre, annelerin öğrenim durumunun çocukların fiziksel ve ilişkisel saldırganlığı üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir.

Çocukların fiziksel ve ilişkisel saldırganlığının annenin çalışıp çalışmama durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini ortaya çıkarmak için yapılan t-testi sonuçları Çizelge 3.13. de sunulmuştur.

Çizelge 3.13. Çocukların Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlık Puanlarının Annenin Çalışıp Çalışmama Durumu Değişkenine Göre Farklılaşım Farklılaşmadığını Belirlemek İçin Yapılan t-Testi Sonuçları

	Anninin Çalışıp Çalışmama Durumu	n	\bar{x}	SD	df	t	p
Fiziksel Saldırganlık	Çalışıyor	142	11,809	5,319	298	-1,347	0,179
	Çalışmıyor	158	12,715	6,225			
İlişkisel Saldırganlık	Çalışıyor	142	11,338	4,374	298	-0,229	0,819
	Çalışmıyor	158	11,455	4,498			

* p<0.05

Çizelge 3.13. incelendiğinde annenin çalışıp çalışmama durumuna göre çocukların fiziksel saldırganlık puanları arasında ($t = -1,347$, $p > 0.05$) ve yine annenin çalışıp çalışmama durumuna göre çocukların ilişkisel saldırganlık puanları ($t = -0,229$, $p > 0.05$) arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamıştır. Elde edilen bu sonuçlara göre annenin çalışıp çalışmama durumunun çocukların fiziksel ve ilişkisel saldırganlığı üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir.

Fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın ailenin gelir düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini ortaya çıkarmak için yapılan betimsel istatistikler Çizelge 3.14. da ve Tek Yönlü ANOVA sonuçlarına ilişkin bulgular Çizelge 3.15. de sunulmuştur.

Çizelge 3.14. Çocukların Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlık Puanlarının Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Betimsel İstatistikleri

	Ailenin Gelir Düzeyi	n	\bar{x}	SD
Fiziksel Saldırganlık	0-1000	30	13,266	1,094
	1001-2000	87	12,850	0,642
	2001-3000	74	12,364	0,728
	3001-4000	51	11,215	0,656
	4001-5000	36	12,805	1,122
	5001-	22	10,090	0,686
	Toplam	300	12,286	0,336
İlişkisel Saldırganlık	0-1000	30	12,000	0,966
	1001-2000	87	11,758	0,453
	2001-3000	74	11,500	0,514
	3001-4000	51	10,627	0,580
	4001-5000	36	11,888	0,867
	5001-	22	9,818	0,605
	Toplam	300	11,400	0,255

Çizelge 3.14. incelendiğinde araştırmaya katılan 30 çocuğun ailesinin gelir düzeyinin 0-1000 TL arasında, 87 çocuğun ailesinin gelirinin 1001-2000 TL arasında, 74 çocuğun ailesinin gelirinin 2001-3000 TL arasında, 51 çocuğun ailesinin gelirinin 3001-4000 TL arasında, 36 çocuğun ailesinin gelirinin 4001-5000 TL arasında, 22 çocuğun ailesinin gelirinin ise 5001 TL ve üzerinde olduğu görülmektedir. Fiziksel saldırganlık puan ortalamalarına bakıldığında ailesinin gelirinin 0-1000 TL arasında olan çocukların 13,266, 1001-2000 TL arasında olan çocukların 12,850, 2001-3000 TL arasında olan çocukların 12,364, 3001-4000 TL arasında olan çocukların 11,215, 4001-5000 TL arasında olan çocukların 12,805, 5001 TL ve üzerinde olan çocukların ise 10,090 olduğu görülmektedir. İlişkisel saldırganlık puan ortalamalarına bakıldığında ise ailesinin gelirinin 0-1000 TL arasında olan çocukların 12,000, 1001-2000 TL arasında olan çocukların 11,758,

2001-3000 TL arasında olan çocukların 11,500, 3001-4000 TL arasında olan çocukların 10,627, 4001-5000 TL arasında olan çocukların 11,888, 5001 TL ve üzerinde olan çocukların ise 9,818 olduğu görülmektedir.

Çizelge 3.15. Çocukların Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlık Puanlarının Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek İçin Yapılan Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

	Değişken	Varyansın Kaynağı	KT	SD	KO	F	p
Fiziksel Saldırganlık	Ailenin Gelir Düzeyi	Gruplararası	231,189	5	46,238	1,373	0,235
		Gruplarıçi	9904,157	294	33,688		
		Toplam	10135,347	299			
İlişkisel Saldırganlık	Ailenin Gelir Düzeyi	Gruplararası	116,819	5	23,364	1,193	0,313
		Gruplarıçi	5759,181	294	19,589		
		Toplam	5876,000	299			

* p<0.05

Çizelge 3.15. incelendiğinde çocukların fiziksel saldırganlık puanları ortalamalarının (F=1,373, p>0.05) ve ilişkisel saldırganlık puanları ortalamalarının (F=1,193, p>0.05) ailenin gelir düzeyi değişkenine göre istatistiksel açıdan birbirinden farklı olmadığı görülmektedir. Elde edilen bu sonuçlara göre, ailenin gelir düzeyinin fiziksel ve ilişkisel saldırganlık üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan genel sonuçlara ve alan yazındaki diğer çalışmalarla karşılaştırmalara yer verilmiştir.

Yapılan bu araştırmada, okul öncesi dönem çocuklarında görülen fiziksel ve ilişkisel saldırganlık ile ebeveyn tutumu arasındaki ilişki incelendiğinde fiziksel ve ilişkisel saldırganlık ile anne ve babanın otoriter tutumu arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır. Elde edilen bu bulguyu destekleyen çalışmalar mevcuttur. Erdinç (2009)'in okul öncesi dönemdeki çocukların anne baba tutumları ile mizaç özelliklerinin çocuklar tarafından sergilenen fiziksel ve ilişkisel saldırganlığı yordama gücünün belirlenmesi amacıyla yaptığı çalışmada, annenin otoriter tutumu arttıkça çocuklarda görülen fiziksel saldırganlığın da arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Casas vd. (2006)'nin yapmış olduğu çalışmada ebeveyn-çocuk ilişkisi ile çocuklarda görülen fiziksel ve ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişki incelenmiş ve anne ve babanın otoriter tutumunun çocuklarda görülen ilişkisel saldırgan davranışları arttırdığı tespit edilmiştir.

Kulaksızoğlu (2000) da aile ortamında ebeveynlerin otoriter tutumuyla ezilen ve cezaya maruz kalan çocukların ev dışında saldırgan davranışlarda bulunabileceklerini ifade eder. Çünkü aile içinde sergilenen bu tutum karşısında çocukta güçlü olan tarafın diğerini ezeceğine ilişkin bir yargı oluşmaktadır. Böyle bir yargı sonucunda çocuğun sosyal ilişkilerinde, karşılaştığı problemlerin çözümünde sıklıkla saldırgan davranışlara başvurabildiği ve sonuç olarak otoriter tutum ile saldırganlık arasında doğru orantı olduğu şeklinde yorum yapılabilir.

Araştırmadan elde edilen bir diğer bulguya göre, fiziksel saldırganlık ile annenin izin verici tutumu arasında negatif yönde ilişki bulunurken, annenin demokratik, aşırı koruyucu tutumu, babanın demokratik, aşırı koruyucu ve izin verici tutumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Alan yazın incelendiğinde izin verici ebeveyn tutumunun, çocuğun her yaptığına aşırı hoşgörülü davranma, çocuğa çok fazla özgürlük tanıma ve kurallara uyulmasına ihtiyaç duyulmama gibi özellikleri içerdiği görülmektedir (Yavuzer, 2008: 135, Gülay ve Önder, 2011: 91). Böyle bir tutumla yetişmiş olan bir çocuğun aile ortamının dışında da her istediğini yapabileceğini düşünmesi ve herhangi bir baskı ya da engelleme ile karşılaştığında saldırgan davranışlara

başvurabilmesi beklenmektedir. Fakat araştırmada elde edilen bu negatif ilişki, aile içinde anne ve babanın farklı tutumlar içinde olabileceğinden ve anne babanın bu farklı tutumunun çocuğun davranışlarını etkileyen daha baskın bir güç olabileceğinden kaynaklandığı düşünülebilir.

İlişkisel saldırganlık ile annenin demokratik, aşırı koruyucu, izin verici tutumu, babanın demokratik, aşırı koruyucu ve izin verici tutumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkiye rastlanmaması araştırmadan elde edilen bir diğer bulgudur. Araştırma bulgusundan farklı olarak Casas vd. (2006) anne ve babanın izin verici tutumunun çocuklarda görülen ilişkisel saldırgan davranışları arttırdığını saptamışlardır. Aunola ve Nurmi (2005)'nin yapmış olduğu çalışmada ise çocuğa ailesi tarafından uygulanan davranışsal ve psikolojik kontrol sonucunda sergilenen aşırı koruyucu tutum düşük düzeyde olduğunda, çocukların saldırgan davranışlarında azalma görüldüğü belirlenmiştir.

Araştırmada fiziksel saldırganlığın cinsiyete göre farklılaştığı görülürken, ilişkisel saldırganlığın cinsiyete göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Fiziksel saldırganlığın cinsiyete ilişkin sonuçları, alan yazında yer alan okul öncesi dönem çocuklarıyla saldırganlık konusunda yapılmış çalışmaların cinsiyet değişkenine ilişkin bulgularını destekler niteliktedir. Yapılan araştırma sonucu da dahil olmak üzere birçok araştırmada erkeklerin fiziksel saldırganlığı kızlara göre daha çok kullandığı görülmektedir (Casas vd., 2006; Şen, 2009; Kadan, 2010; Dursun, 2010; Walker, 2005; Uysal ve Dinçer, 2013; Erdinç, 2009). Fiziksel gücün cinsiyete göre değişebilir olduğundan ve erkek çocuklarının daha çok bu gücü kullanarak saldırgan davranışlarda bulunmasının aile içinde onay görüp aile büyüklerince teşvik edilebildiğinden dolayı fiziksel saldırganlığın erkekler tarafından daha çok sergilendiği şeklinde yorum yapılabilir.

Yapılan bu araştırmada, çocukların yaşının fiziksel ve ilişkisel saldırganlık üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığı saptanmıştır. Alan yazın incelendiğinde, elde edilen bu araştırma bulgusunu destekleyen ve desteklemeyen farklı çalışmaların mevcut olduğu görülmektedir. Şen (2009) tarafından yapılan, çeşitli değişkenlerin anaokuluna devam eden okulöncesi dönem çocuklarının sosyal davranışları üzerindeki etkisinin 1159 çocuktan toplanan verilerle incelendiği çalışmada da fiziksel saldırganlığın yaş değişkenine göre farklılaşmadığı görülürken ilişkisel saldırganlığın bu değişkene göre farklılaştığı görülmüştür. Kadan (2010) tarafından okulöncesi dönem çocuklarındaki (4-6 yaş) saldırganlık

davranışını etkileyen faktörlerin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi amacıyla 140 çocuktan toplanan verilerle yapılan çalışmada ise 2004 ve 2005 doğumlu olan çocukların 2003 doğumlu olan çocuklara göre daha saldırgan oldukları belirlenmiştir. Ayrıca Gülay Ogelman ve Erten Sarıkaya (2013) tarafından okul öncesi eğitime devam eden çocukların akran ilişkileri değişkenlerinin 5 ve 6 yaşta anlamlı düzeyde değişiklik gösterip göstermediğinin incelenmesi amacıyla 78 çocuk ve 7 okul öncesi öğretmeninden toplanan verilerle yapılan çalışmada da okul öncesi eğitimi almış çocukların saldırganlık düzeylerinin 6 yaşta düşüş gösterdiği tespit edilmiştir. Araştırma sonuçları arasındaki bu farklılıkların sebebinin araştırmaların farklı sayılarda katılımcılar ile gerçekleştirilmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırmada çocukların sahip olduğu kardeş sayısının fiziksel ve ilişkisel saldırganlık üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığı ulaşılan diğer bir bulgudur. Kanlıklıçer (2005) tarafından okul öncesi dönem çocuklarının davranış sorunlarını incelemek üzere yapılmış olan araştırma sonucunda davranış problemlerinin (kavgacı - saldırgan olmak, endişeli – ağlamaklı olmak ve aşırı hareketli- dikkatsiz olmak) kardeş sayısı değişkenine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Uysal (2011) tarafından 60-72 aylık çocuklar arasında oluşan saldırgan davranışları çeşitli değişkenler açısından incelemek amacıyla yapılan çalışmada kardeşi olma durumunun fiziksel ve ilişkisel saldırganlık türlerinde anlamlı bir farklılığa yol açmadığı belirlenmiştir. Bu sonuçlar araştırma sonucumuzu destekler niteliktedir. Buna karşın literatür incelendiğinde farklı yaş dönemleri olsa bile çocuk sayısı arttıkça çocuklarda görülen istenmeyen bazı davranışların arttığı ve bunun nedeninin ailelerin çocuklarına yaklaşım tarzlarının, cinsiyet farklılıklarının, çocukların ortamlarını diğer kardeşleri ile paylaşmak zorunda olmaları durumundan kaynaklandığı şeklinde açıklamalar yer almaktadır (Güngör, 1995; Yörükoğlu, 1997; Bulut, 2000; Akt: Olcay, 2008: 141). Kardeş sayısı değişkeninin araştırmada anlamlı bir farklılık yaratmamasının nedeni, ebeveynlerin tutumu, kardeşlerin yaşı, cinsiyeti ya da kardeşler ile kurulan ilişkinin niteliği olabilir.

Araştırmada fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın çocukların doğum sırasına göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Ancak 3. doğum sırasına sahip olan çocukların fiziksel ve ilişkisel saldırganlık ortalamalarının yükseldiği görülmektedir. Şen (2009) tarafından, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden üç, dört, beş ve altı yaş grubu çocukların sosyal davranışları öğretmen

değerlendirmesine dayalı olarak belirlenerek çeşitli değişkenlerin bu sosyal davranışlar üzerindeki etkisinin incelendiği araştırmada fiziksel ve ilişkisel saldırganlık davranışının doğum sırası değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Bu sonuç araştırma bulgumuzu destekler niteliktedir. Doğum sırası değişkeninin araştırmamızda anlamlı bir farklılık yaratmamasının nedeni, ebeveynlerin çocuklara yaklaşımı, aile içindeki iletişimin niteliği, kardeşler arasındaki yaş farkı olabilir.

Yapılan araştırmadan elde edilen bir diğer bulgu ise fiziksel saldırganlığın çocukların okul öncesi eğitim kurumuna devam etme sürelerine göre anlamlı bir farklılık gösterirken ilişkisel saldırganlık için bu değişkene göre anlamlı bir farklılığın olmadığı belirlenmesidir. Okul öncesi eğitim kurumuna devam etme süresi arttıkça çocukların fiziksel saldırganlık puan ortalamalarında düşüşler gözlenmiştir. Kadan (2010) tarafından yapılan çalışmada, herhangi bir okul öncesi kuruma devam etmeyen çocukların devam eden çocuklara göre daha saldırgan oldukları tespit edilmiştir. Bu sonuç araştırmadan elde edilen bulguyu destekler niteliktedir. Fiziksel saldırganlık açısından böyle bir sonucun çıkmasının nedeni, öğretmenlerin çocukların karşılaştığı problem durumlarında doğru iletişim yöntemlerini kullanabilmeleri konusunda çocuklarla çalışmalar yapmış olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulardan biri de anne öğrenim durumu değişkeninin çocukların fiziksel ve ilişkisel saldırganlığı üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığı bulunmasıdır. Araştırmadan elde edilen bu bulgu literatürdeki benzer araştırma sonuçları ile paralellik göstermektedir. Gülay (2008) tarafından yapılan ve 5-6 yaş çocuklarına yönelik akran ilişkilerinin çeşitli değişkenler açısından incelendiği araştırmada saldırganlığın anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Ayrıca Uysal (2011)'in yapmış olduğu çalışma sonucunda da fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın anne öğrenim durumuna göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan araştırma sonucunda fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın annenin çalışıp çalışmama durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Araştırma bulgusu ile tutarlı olarak Erdinç (2009) tarafından yapılan araştırma sonucunda da fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın anne çalışma durumu değişkenine göre farklılaşmadığı görülmüştür. Fakat Kadan (2010)'ın okul öncesi dönem çocuklarında saldırganlık davranışını etkileyen faktörlerin çeşitli değişkenlere göre

incelenmesi amacıyla yapmış olduğu çalışmada ise annesi çalışmayan çocukların annesi çalışan çocuklara göre fiziksel olarak daha saldırgan oldukları tespit edilmiştir. Bu sonucun nedeninin, araştırmaya katılan çocukların okul öncesi eğitim kurumuna devam etmeleri ve kalan zamanda da anneleriyle geçirdikleri nitelikli zamanın aynı olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın ailenin gelir düzeyine göre farklılaşmadığı elde edilen diğer bir bulgudur. Araştırma bulgusuna paralel olarak Şen (2009) tarafından yapılan çalışmada da çocukların açık/fiziksel ve ilişkisel saldırganlık davranışları ailenin gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Aynı şekilde Kanlıkılıçer (2005) 'in yapmış olduğu araştırma sonucunda da okul öncesi dönem çocuklarının davranış problemlerinin (kavgacı - saldırgan olmak, endişeli – ağlamaklı olmak ve aşırı hareketli- dikkatsiz olmak) ailenin gelir düzeyi değişkenine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonucun çıkmasının nedeni araştırmanın örneklem grubunu oluşturan çocukların ailelerinin çoğunluğunun ekonomik olarak orta seviyede olmalarından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgularla otoriter ebeveyn tutumu ile çocukların fiziksel ve ilişkisel saldırgan davranışları arasındaki ilişki ortaya çıkarılmıştır. Bu doğrultuda okul rehber öğretmenlerinin ve okul öncesi öğretmenlerinin otoriter anne baba tutumunu ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalar yapmaları ve ailelere anne baba tutumlarına ilişkin bilgi vererek ailelerin çocuklarına daha iyi bir rol model olmalarının sağlanması gerekmektedir. Ayrıca çocuklar için rol model olan bir diğer önemli kişi de öğretmenleridir. Bu açıdan gelecekte yapılacak araştırmalarda öğretmenlerinde saldırgan davranışları incelenebilir.

Yapılan araştırmada çocukların okul öncesi eğitim kurumuna devam etme sürelerinin artmasıyla fiziksel saldırganlık davranışlarının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bakımdan ailelere çocuklarını daha erken yaşlarda okul öncesi eğitim kurumlarına göndermeleri ve bu eğitimden yararlanmaları önerilmektedir.

Yapılan bu araştırma sınırlı sayıda örneklem grubuyla ve sınırlı bir bölgede yapılmış olmasından dolayı gelecekte yapılan çalışmaların daha geniş kapsamlı ve katılımın olduğu daha genişletilmiş bir çalışma olarak yapılması önerilmektedir. Ayrıca boylamsal bir çalışma yürütülerek okul öncesi dönemdeki

çocukların saldırganlık davranışları ilköğretim kademesinde de incelenebilir. Bunun yanında bu araştırmada çocukların saldırganlık düzeyleri öğretmen değerlendirilmesine göre incelenmiştir gelecekte yapılacak olan çalışmalarda ise okul içinde ve dışında araştırmacının birebir ve uzun süreli gözlemleriyle bu davranışların incelenmesi önerilmektedir.

Yapılan bu çalışma ve alan yazında yer alan diğer çalışmalarla okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlık davranışlarına etkide bulunan değişkenler incelenerek, mevcut durum belirlendikten sonra önleyici ve gerekiyorsa müdahale edici programlar hazırlanarak bu programların etkililiğinin incelenmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Akçay, D. ve Özcebe, H. (2012). Televizyonun okul öncesi dönemdeki çocukların saldırganlık davranışına etkisi. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 55, 82-87.
- Altay, F. B. ve Güre, A. (2012). Okulöncesi kuruma (devlet-özel) devam eden çocukların sosyal yeterlik ve olumlu sosyal davranışları ile annelerinin ebeveynlik stilleri arasındaki ilişkiler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12 (4), Güz/2699-2718.
- Anderson, C. A. & Bushman, B. J. (2002). Human aggression. *Annual Reviews of Psychology*, 53, 27-51.
- Atkinson, R. L, Atkinson, R. C., Smith, E. .E., Bem, D. J. & Nolen-Hoeksema, S. (1999). *Psikolojiye Giriş*. (Çev. Y. Aloğan). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Aunola, K., & Nurmi, J. E. (2005). The role of parenting styles in children's problem behavior. *Child Development*, 76 (6), 1144-1159.
- Baron, A. R. & Byrne D. (1987). *Social psychology: understanding human interaction*. (5th ed.) Boston, MA: Allyn & Bacon, Inc.
- Baş, L. (2010). *Öğretmen adaylarının saldırganlık ve umutsuzluk düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Başoğlu, C. (1998). *Saldırganlık davranışının biyolojik belirleyicinin araştırılmasına yönelik bir çalışma*. Uzmanlık tezi, T.C Genelkurmay Başkanlığı Gülhane Askeri Tıp Akademisi Haydarpaşa Eğitim Hastanesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği.
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, 37 (4), 887-908.
- Bilgin Ülken, F. (2011). Televizyon izlemede anne-baba aracılığı ile çocukların saldırgan davranışları arasındaki ilişki. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11,(1), 195-216.

- Bilgin, A. ve Kartal, H. (2009). Anne-babaların kız ve erkek çocuklarına uyguladıkları psikolojik saldırganlık davranışları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (8), 230-241.
- Boyle, C. L., Sanders, M. R., Luzker, J. R., Prinz, R. J., Shapiro, C. & Whitaker D. J. (2010). An analysis of training, generalization, and maintenance effects of Primary Care Triple P for preschool-aged children. *Child Psychiatry and Human Development*, 41, 114-131.
- Büyüköztürk, Ş. (2013). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Casas, J. F., Weigel, S. M., Crick, N. R., Ostrov, J. M., Woods, K. E., Jansen Yeh, E. A. & Huddleston-Casas, C. A. (2006). Early parenting and children's relational and physical aggression in the preschool and home contexts. *Applied Developmental Psychology*, 27, 209-227.
- Chen, X., Liu, M., Li, B., Cen, G., Chen, H. & Wang, L. (2000). Maternal authoritative and authoritarian attitudes and mother-child interactions and relationships in urban China. *International Journal of Behavioral Development*, 24 (1), 119-126.
- Crick, N. R., Casas, J. F. & Mosher, M. (1997). Relational and overt aggression in preschool. *Developmental Psychology*, 33 (4), 579-588.
- Çelik, H. (2006). *Üniversite birinci sınıf öğrencilerinin saldırganlık tepkileri, bağlanma tarzları ve kişilerarası şemalarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çiftçi Topaloğlu, Z. (2013). *4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı düzeyleri ile anne-babalarının ebeveyn özyeterliği algısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Daggett, J., O'Brien, M., Zanolli, K. & Peyton, V. (2000). Parents' attitudes about children: associations with parental life histories and child-rearing quality, *Journal of Family Psychology*, 14 (2), 187-199.

- Durmuşoğlu Saltalı, N. ve Arslan, E. (2012). Ebeveyn tutumlarının anasınıfına devam eden çocukların sosyal yetkinlik ve ie dönüklük davranışını yordaması. *İlköğretim Online*, 11 (3), 729-737.
- Dursun, A. (2010). *Okul ncesi dönemdeki çocukların davranış problemleriyle anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Erdinç, S. (2009). *Okul ncesi dönem çocuklarında fiziksel ve ilişkiyel saldırganlığın çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Eroğlu, S. E. (2009). *Saldırganlık davranışının boyutları ve ilişkili olduğu faktörler: lise ve niversite öğrencileri üzerine karşılaştırmalı bir alışma*. Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erşanlı, K. (2005). *Davranışlarımız Gelişim ve ğrenme*. Samsun: Esra Ofset Matbaacılık.
- Eslea, M. & Smith, P. K. (2000). Pupil and parent attitudes towards bullying in primary schools. *European Journal of Psychology of Education*, 15 (2), 207-219.
- Ferris, C. F. & Grisso, T. (1996). Understanding aggressive behavior in children. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 794: 426–794.
- Fromm, E. (1993). *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri*. İstanbul: Payel Yayınları.
- Gençtan, E. (1993). *Psikanaliz ve Sonrası*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Goldstein, A. P. & Carr, E. G. (1981). *Inresponse to aggression methods of control and prosocial alternatives*, Pergamon Press, Inc.: USA.
- Gülay Ogelman, H. ve Erten Sarıkaya, H. (2013). Okul ncesi eğitimi almış çocukların akran ilişkileri değişkenlerinin 5 ve 6 yaşta incelenmesi: iki yıllık boylamsal alışma. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 8 (8), 1859-1871.

- Gülây Ogelman, H., Önder, A., Seçer, Z., ve Erten, H. (2013). Anne tutumlarının 5-6 yaş çocuklarının sosyal becerilerini ve okula uyumlarını yordayıcı etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, 29: 143-152.
- Gülây, H. ve Önder, A. (2011). Annelerin tutumlarına göre 5-6 yaş çocuklarının sosyal-duygusal uyum düzeyleri. *Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (1). 89-105.
- Gülây, H. (2009). 5-6 yaş çocuklarının sosyal konumlarını etkileyen çeşitli değişkenler. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6,(1). 104-121.
- Gülây, H. (2008). *5-6 yaş çocuklarına yönelik akran ilişkileri ölçeklerinin geçerlik güvenilirlik çalışmaları ve akran ilişkilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gültekin, M. (2006). *Okul Öncesinde Duygu ve Davranış Sorunları*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Gümüüşdağ, H. (2004). *Profesyonel futbolda fauller ve saldırganlık teorileri bakımından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Güner Algan, A. ve Şendil, G. (2013). Okul öncesi çocuklar ve ebeveynlerinin bağlanma güvenlikleri ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkiler. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*.33 (1), 55-68.
- Gürün O. A. (1991). *Psikoloji Sözlüğü*. İstanbul: İnkilap Kitapevi.
- İnan, M., Karagözoğlu, C. & Şimşek, Ö. (2014). 7 yaş çocuklarında hareketli oyunların saldırganlık davranışları üzerine etkileri. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*. 4 (1), 47-58.
- Kadan, G. (2010). *Okul öncesi dönem çocuklarında (4-6 yaş) saldırganlık davranışlarını etkileyen faktörlerin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Kanlıklıçer, P. (2005). *Okul öncesi davranış sorunları tarama ölçeği: geçerlilik güvenirlik çalışması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kapıcıoğlu, İ. (2008). *Üniversite öğrencilerinin şiddet algısı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karabulut Demir, E. ve Şendil, G. (2008). Ebeveyn tutum ölçeği(ETÖ). *Türk Psikoloji Yazıları*, 11 (21), 15-25.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. İzmir: Nobel Yayınevi.
- Keenan, K. S. & Shaw D. (1994). The development of aggression in toddlers: A study of low- income families. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 22, (1), 53-77.
- Köknel, Ö. (2005). *Kaygıdan Mutluluğa: Kişilik*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Köknel, Ö. (2000). *Bireysel ve Toplumsal Şiddet*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Kulaksızoğlu, A. (2000). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kulaksızoğlu, A. (1998) *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kuzgun, Y. (1991). *Ana Baba Tutumlarının Bireyin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi, Aile Yazıları*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Laibe, D., Carlo, G., Torquati, J., & Ontai, L. (2004). Children's perception of family relationships as assessed in a doll story completion task: links to parenting, social competence and externalizing behavior. *Social Development*, 13 (4), 551-569.
- McFadyen, S. D., Bates, J. E., Dodge, K. A., & Pettit, G. S. (1996). Patterns of change in early childhood aggressive-disruptive behavior, gender differences in predictors from early coercive and affectionate mother-child interactions. *Child Development*. 67, 2417-2433.

- Nesdale, D., Milliner, E., Duffy A. & Griffiths, J. A. (2009). Group membership, group norms, empathy and young children's intentions to aggress, *Aggressive Behavior*, 35 (3), 244-258.
- Olçay, O. (2008). *Bazı kişisel ve ailesel değişkenlere göre okulöncesi dönemdeki çocukların sosyal yetenekleri ve problem davranışlarının analizi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- O'Shea, H. K. (2004). *Assesment of aggression in children: an exploration of self and peer report methods*. Degree doctor of philosophy. San Diego: Alliant International Universty.
- Ostrov, J. M. & Keating, C. F. (2004). Gender differences in preschool aggression during free play and structured interactions. *An Observational Study Social Development*, 13,(2), 255-277.
- Özbey, S. ve Alisinanoğlu, F. (2009). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60-72 aylık çocukların problem davranışlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (6), 493-517.
- Özdevecioğlu, M. (2003). Algılanan örgütsel adaletin bireylerarası saldırgan davranışlar üzerindeki etkilerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21, 80.
- Özgüven, İ. E. (2001). *Ailede İletişim ve Yaşam*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Özmen, S.K. (2004). Aile içinde öfke ve saldırganlığın yansımaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37, 27-39.
- Öztürk, N. (2008). *Ortaöğretim 9. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Bilim uzmanlığı tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özyürek, A. ve Tezel Şahin, F. (2015). Anne-çocuk ilişkisinin ve baba tutumlarının çocukların ahlaki ve sosyal kural anlayışları üzerine etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 40 (177), 161-174.

- Paksoy, İ. ve Yaşar, M. (2011). Çizgi filmlerdeki saldırgan içerikli görüntülerin, çocukların serbest oyunları sırasındaki saldırganlık düzeylerine etkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20 (2), 279-298.
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(2), 531-562.
- Shin, Y. & Kim, H. Y. (2008). Peer victimization in Korean preschool children the effects of child characteristics, parenting behaviours and teacher-child relationships. *School Psychology International*, 29 (5), 590-605.
- Swartz, C. (2010). *Attachment and aggression among adolescents receiving special education services for emotional disturbance*. Philosophy of doctoral thesis, Walden University.
- Swit, C. & McMaugh, A. (2012). Relational aggression and prosocial behaviours in Australian preschool children. *Australasian Journal of Early Childhood*, 37 (3), 30-34.
- Şahin, H. (2004). Saldırganlık ölçeği geçerlik güvenirlik çalışması. *Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (7), 180-183.
- Şanlı, D. ve Öztürk, C. (2012). Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32: 31-48.
- Şen, M. ve Arı, M. (2011). Okulöncesi sosyal davranış ölçeği- öğretmen formu'nun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 44 (2), 1-28.
- Şen, M. (2009). *3-6 yaş grubu çocukların sosyal davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Taner Derman, M. ve Başal, H., A. (2013). Okulöncesi çocuklarında gözlenen davranış problemleri ile ailelerinin anne-baba tutumları arasındaki ilişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2 (1), 115-144.

- Tatlı, S., Selimoğlu, H. ve Bademci, D. (2012). Çocukları okul öncesi eğitime devam eden annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (3), 101- 114.
- Tuzcuoğlu, N. (2004). *Bir Aile Olmak: Anne Baba Olmanın Altın Kuralları*, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Tuzgöl, M. (1998). *Ana-baba tutumları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uğur, E. (2013). *Lise öğrencilerinin kişilerarası ilişkilerle ilgili çarpıtmaları ve saldırganlık tepkileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Uyanık Balat, G. ve Yılmaz, E. (2014). Okul öncesi dönemdeki çocukların annelerinin çocuk yetiştirme tutumları ile ebeveyn öz yeterlilik algılarının incelenmesi. *NWSA-Education Sciences*, 1c0626, 9 (4), 394-402.
- Uysal, H. ve Dinçer, Ç. (2013). Okul öncesi dönemde karşılaşılan fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 38 (169), 328-345.
- Uysal, H. ve Dinçer, Ç. (2012). Okul öncesi dönemde akran zorbalığı. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 5 (4), 468-483.
- Uysal, H. (2011). *Okul öncesi dönemde görülen akran zorbalığının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yalçın, İ. (2004). *Ailelerinden algıladıkları destek düzeyleri farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yavuzer, H. (2008). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2004). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Yavuzer, H. (2001). *Ana-Baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yeh, E. A. J. (2006). *Preschool children's and teachers' behavioral responses to physical and relational peer victimization: A short term longitudinal study*. Unpublished doctoral thesis, University of Minnesota, USA.
- Yıldırım, E. (2008). *Çocuk ve televizyonda şiddet: 5 yaşındaki çocukların anne-babalarının televizyondaki şiddetin saldırgan davranışlar üzerindeki etkilerine ilişkin görüşleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yılmaz, R. (2010). *Farklı sosyokültürel seviyelerdeki 6 yaş grubu çocukların kelime dağarcıklarının, anne baba tutumları açısından incelenmesi (Aydın ili örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Walker, S. (2005). Gender differences in the relationship between young children's peer-related social competence and individual differences in theory of mind. *The Journal of Genetic Psychology*, 166 (3), 297-312.
- Wilson, B. J. (2006). The entry behavior on aggressive\rejected children: The contributions of status and temparement. *Social Development*, 15 (3), 463-479.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Selin İKİZ
Doğum Yeri ve Tarihi : Dursunbey\BALIKESİR 07.07.1989

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi :Hacettepe Üniversitesi
Yüksek Lisans Öğrenimi :Adnan Menderes Üniversitesi
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

BİLİMSEL FAALİYETLERİ

Makaleler
-SCI :

-Diğer :

Bildiriler
-Uluslararası :

-Ulusal :

Katıldığı Projeler :

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumlar ve Yıl :

İLETİŞİM

E-posta Adresi : selin_ikiz_@hotmail.com

Telefon : 05073470882

Tarih : 15 Mayıs 2015